

Nyilatkozat a szakdolgozat státuszáról (nyilvános, bizalmas)

Alulírott GAÁL BARNA (Neptun kód THFBQ1) a
A MAGYAR KORMÁNYON GAZDASÁGPOLITIKÁJÁNAK ÖSSZEHOLLISTO
ELEMZÉSE 2002 ÉS 2020 KÖZÖTT

című szakdolgozatommal/záródolgozatommal (továbbiakban mű) kapcsolatban az alábbiakról nyilatkozom:

- Kijelentem, hogy a mű BGE Dolgozattár repozitóriumába való feltöltésével más jogát nem sértem. Tudomással bírok arról, hogy az Egyetem a szerzői jogok meglétét nem ellenőrzi.
- Nyilatkozom, hogy a mű *(a megfelelő rész aláhúzendó)*
a bizalmas
a nyilvánosság számára hozzáférhető.
- Tudomásul veszem, hogy
szerzői jogsértés esetén az Egyetem az érintett dokumentum elérhetőségét a szerzői jogsértés tisztázása idejére átmenetileg korlátozza,
szerzői jogsértés esetén az érintett művet a Repozitórium adminisztrátora a Repozitóriumból haladéktalanul eltávolítja,
amennyiben a dolgozatomat a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszem, az egyetem a dolgozatomat az interneten a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszi. Hozzájárulásom – szerzői jogaim maradéktalan tiszteletben tartása mellett – nem kizárólagos és időtartamra nem korlátozott felhasználási engedély.

Kelt: BUDAPEST 2023.04.28.

.....
hallgató

NYILATKOZAT

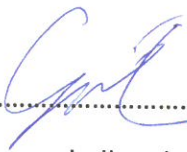
Alulírott GAÁL BARNA büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerzés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 2023 év APRILIS hónap 28 nap

.....

hallgató aláírása

SZAKDOLGOZAT

GÁL BARNA
2023

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
Nemzetközi Gazdálkodás Szak
Levelező tagozat
Nemzetközi üzletfejlesztés specializáció

A magyar kormányok gazdaságpolitikájának összehasonlító elemzése 2002
és 2020 között

Belső konzulens: Dr. habil. Domonkos Endre Ferenc

Készítette: Gál Barna

Budapest, 2023

Tartalom

1. BEVEZETÉS	4
1.1 Az első Orbán-kormány	5
2. A MEDGYESSY-KORMÁNY	7
2.1 A 100 napos program	9
2.2 A 100 napos program következményei.....	11
3. GYURCSÁNY FERENC MINISZTERELNÖKSÉGE	14
3.1 Az első Gyurcsány-kormány	14
3.2 Úton a világválság felé	16
3.2.1 Kormányzati válaszok.....	17
3.2.2 Privatizációs folyamat a Gyurcsány-kormány alatt	18
3.2.3 Gazdasági következmények.....	19
4. A GAZDASÁGI VÁLSÁG MAGYARORSZÁGON.....	20
4.1 Az IMF készenléti hitelmegállapodás.....	21
4.2 Gazdasági intézkedések és az ország helyzete	21
5. VÁLSÁGMENEDZSELÉS ÉS STRATÉGIAI FORDULAT	24
5.1 Az új kormány előtt álló feladatok.....	24
5.2 A gazdasági szuverenitás megteremtése	26
5.3 A munkaalapú társadalom kiépítése	30
6. FELZÁRKÓZÁS.....	32
6.1 Gazdasági felzárkózás	32
6.2 Szociális intézkedések, családtámogatás	35
7. ÖSSZEFOGLALÁS	36
FELHASZNÁLT FORRÁSOK:	40

1. BEVEZETÉS

Jelen szakdolgozatom célja, hogy bemutassam a 2002 és 2010 között hatalmon lévő szocialista-liberális kormányok és a 2010 óta kormányzó Orbán-kormányok gazdaságpolitikáját. Időhorizontnak a 2002-től, a választások után felálló Medgyessy-kormány megalakulásától a 2020 elejéig, a koronavírus-járvány kitöréséig terjedő időszakot választottam. Erre a szűk két évtizedes időszakra esik Magyarországnak az Európai Unióba való belépése, a 2008-as gazdasági válság, amely komoly hatást gyakorolt az ország gazdaságára, valamint 2010-ben a rendszerváltáskor kialakult pártszerkezet alapjaiban változott meg, ugyanis a két legnagyobb rendszerváltó párt, az MDF és az SZDSZ előbb nem jutott a parlamentbe, később pedig meg is szűnt. Éles határnak azért a 2020-as koronavírus válság kezdetét választottam, mivel ennek és a 2022-ben elkezdődött orosz-ukrán háborúnak a következményei a mai napig hatással vannak Magyarországra és a világgazdaság egészére, így a kormányzati döntések megfelelő értékeléséhez még nem telt el a minimálisan szükséges történelmi távlat.

Szakdolgozatom bevezető részében szeretném bemutatni röviden az első Orbán-kormány (1998-2002) gazdasági elképzeléseit, intézkedéseit, döntéseit, eredményeit. Véleményem szerint ezek ismertetése szükséges azért, hogy lássuk, hogy makrogazdasági szempontból milyen kedvező helyzetben vette át az országot 2002-ben a Medgyessy-kormány és a mögötte álló szocialista-liberális pártkoalíció. Így jobban kontextusba helyezhetőek azok a megtett vagy éppen ellenkezőleg, elmaradt intézkedések, amelyek odavezettek, hogy az ezredfordulón még regionális „éllovas” Magyarország az évtized végére nemcsak, hogy lemaradt a régiós versenytársaitól, de kizárólag csak külső pénzügyi segítségnek köszönhetően kerülte el az államcsődöt. Az első Orbán-kormány gazdaságpolitikai elképzeléseinek és eredményeinek megismerése jobban segít majd megérteni a 2010 óta hivatalban lévő Orbán-kormányok döntéseit is, hiszen számos hasonlóság található a két időszak jobboldali kormányainak intézkedéseiben, utalva itt többek között a családtámogatási intézkedésekre, a vállalkozásoknak nyújtott támogatásokra vagy az állami kézben lévő vagyon fontosságára.

A 2002 és 2010 közötti időszakban Magyarország nem felzárkózott, hanem lemaradt a többi, regionális versenytársnak tekinthető országtól. Az MSZP-SZDSZ kormányok kedvező makrogazdasági mutatókat, csökkenő munkanélküliséget örököltek az első Orbán-kormánytól. Magyarország 1999-ben tagja lett a NATO-nak és az Európai Unióhoz való csatlakozás is jó ütemben haladt. Tehát alig egy évtizeddel a rendszerváltás után a gazdasági és a politikai környezet is megfelelő volt ahhoz, hogy az ország tovább folytassa a felzárkózását a nyugati centrumországokhoz. Ennek ellenére az évtized végére gazdaságilag lemaradtunk a korábban

velünk egy fejlettségi szinten lévő országoktól, valamint Magyarország nemzetközi megítélése is jelentősen romlott. Dolgozatom első felének a középpontjában a 2002 és 2010 közötti szocialista-liberális kormányok döntései és azok következményei állnak. Részletesen megvizsgálom, hogy milyen döntések vezettek oda, hogy ebben az időszakban az ország makrogazdasági teljesítménye elmaradt a regionális versenytársainkkal összehasonlítva. Külön fejezetben fogom taglalni a 2008-as gazdasági világválság Magyarországra gyakorolt hatásait és az erre adott kormányzati válságkezelő reakciókat. A dolgozat második felében a 2010-ben parlamenti többséget szerző, hatalomra kerülő és azt azóta megtartó jobboldali pártkoalíció döntéseit és annak következményeit fogom megvizsgálni. A rossz kormányzás és a világgazdasági válság következtében egy nehéz gazdasági helyzetben lévő, külgazdaságilag sérülékeny országot vett át a második Orbán-kormány. Ebből a sérülékeny helyzetből kellett fenntartható növekedési pályára állítani Magyarországot, növelni a foglalkoztatottságot miközben csökkenteni kellett az államadósságot és helyre kellett állítani a költségvetés egyensúlyát.

Szakedolgozatom megírása során különböző forrásokra támaszkodtam. Legfőbb szakirodalmi forrásnak közgazdászok, történészek, politikusok könyveit tekintettem, de ezenkívül felhasználtam újságcikkeket és videókat is, valamint feldolgoztam e szűk két évtized politikai, gazdasági folyamataiban résztvevő személyek visszaemlékezéseit, véleményeit azon megfontolásból, hogy a szereplők elképzeléseinek, motivációjának megismerése segíthet jobban megérteni, hogy egy döntés miért és milyen tartalommal született meg.

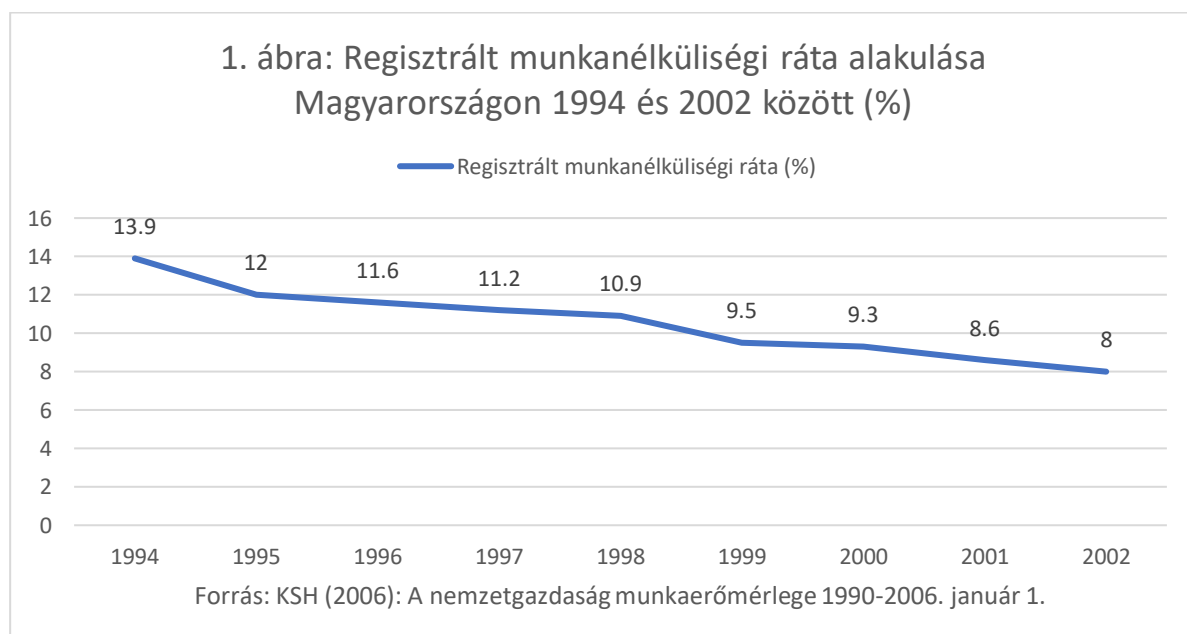
Szakedolgozatom vizsgálódásának középpontjában a 2002 és 2020 közötti időszak magyar kormányainak gazdaságpolitikai elképzelései, döntései és ezeknek a következményei állnak. A dolgozat nem foglalkozik a magyarországi belpolitikai és társadalmi helyzet részletes elemzésével.

1.1 Az első Orbán-kormány

A jobbközép pártkoalíció (Fidesz, FKGP, MDF) 1998-as kormányalakítása idején számos gazdasági mutató már javult a korábbi évekhez képest, de bizonyos területeken még sok feladat várt az első Orbán-kormányra. A megszorító intézkedéseknek és a felgyorsított privatizációnak köszönhetően jelentősen csökkent a GDP arányos államadósság (az 1995-ös 86%-ról 64%-ra), a GDP növekedése pedig a legnagyobb volt a rendszerváltás óta (4% fölött) (Romsics, 2010). Ugyanakkor az infláció 18% fölött volt 1997-ben, (KSH, 2023a) a munkanélküliség magas, a lakosság foglalkoztatási rátája pedig alacsony volt. (KSH, 2010)

A lakosság és a vállalkozások támogatása kiemelt célja volt a kormánynak. Ennek keretében 2001-ben 626 milliárd forintos központi forrással elindult a Széchenyi-terv, amelyre a hazai kis- és középvállalkozások pályázhattak. A népjóléti intézkedések közül kiemelkedik a minimálbér két lépcsőben (2001. január és 2002. január) 25000 forintól 50000 forintra történő megduplázása, a családtámogatási kedvezmények és a kedvezményes hitelekkel megtámogatott lakásépítési program. Ez utóbbi intézkedés az építőipar teljesítményére is pozitív hatással volt. A Horn-kormány nagyléptékű privatizációja után az első Orbán-kormány lényegesen fontosabbnak tartotta az állami vagyon megőrzését, így csak visszafogottan értékesített állami vagyonelemeket. A kormányzás 4 éves időszaka alatt jelentősen csökkent az értékesített állami vagyon értéke összehasonlítva a Horn-kormány időszakával. (Gulyás, 2011)

Az ország foglalkoztatási helyzete is jelentősen javult a ciklus során. A rendszerváltás idején a munkájukat elvesztő emberek jelentős része a korai nyugdíjazásban és a rokkantnyugdíjazásban keresett menedéket a munkanélküliség elől, így az ország foglalkoztatási rátája alacsony volt. Az első Orbán-kormány idején jelentősen csökkent a gazdaságilag inaktívak száma és csökkent a munkanélküliségi ráta is. Utóbbi mértéke a Horn-kormány idején végig 10% fölött volt, de az első Orbán-kormány kormányzásának végére 8%-ra csökkent, ami a rendszerváltás óta a legalacsonyabb érték volt. (KSH, 2010).

Az ipari termelés 1998-ban még az 1989. évi szinten volt, de a dinamikus fejlődésnek köszönhetően 2002-ben már az 1989. évinek a 150%-a volt. A legnagyobb arányt az ipar által előállított termékek között a gépek, műszerek, híradástechnikai berendezések és gépjárművek tették ki. (Romsics, 2010).

Az első Orbán-kormány sikeresen tovább csökkentette a GDP arányos államadósságot, így annak mértéke a ciklus végére az uniós konvergenciakritériumnak számító 60% alatt volt. (Világbank, 2023a). A ciklus során GDP növekedése végig 4% fölött volt, amire a rendszerváltás óta sosem volt még példa. 2001 nyarán, a magyar gazdaság kedvező helyzete miatt a forint szabadon átválthatóvá, azaz konvertibilissé vált. (Romsics, 2010)

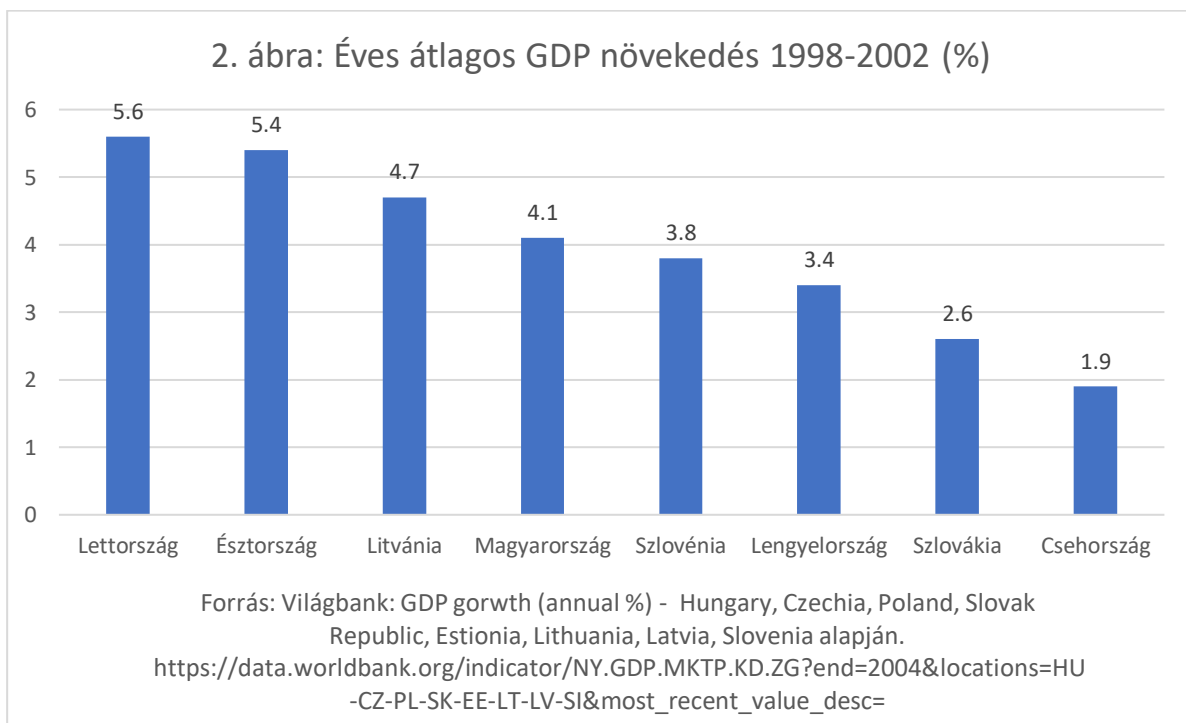
Összefoglalva az 1998 és 2002 közötti időszakot megállapítható, hogy az első Orbán-kormány az ipari termelés növelésével, a lakossági fogyasztás erősítésével és a hazai vállalkozások támogatásával tudta a magyar gazdaságot tartós növekedési pályán tartani. Fontos megjegyezni, hogy ezt az eredményt, ezeket a célokat az államadósság csökkentése, fegyelmezett költségvetési politika mellett tudta a kormányzat elérni. 2002-ben, 12 évvel a rendszerváltás után több embernek volt munkahelye, mint a korábbi 10 évben bármikor, a gazdaság túljutott az 1990-es évek megrázkódtatásain, növekedési pályán volt és az infláció egyszámjegyre csökkent a ciklus végére.

2. A MEDGYESSY-KORMÁNY

A rendszerváltás óta megtartott országgyűlési választások közül a 2002-es hozta a legszorosabb versenyt az induló pártok között. A Medgyessy Pétert miniszterelnöknek jelölő Magyar Szocialista Párt (MSZP) mindösszesen 55 ezer listás szavazattal kapott többet az első fordulóban, mint a hivatalban lévő kormányfőt adó, és a Magyar Demokrata Fórummal (MDF) közös listán induló Fidesz. A szocialisták listája 42,05%-ot, a jobboldali pártszövetségé 41,07%-ot kapott, valamint a harmadik helyen végzett és a parlamentbe jutott még 5,57%-os listás szavazati aránnyal a Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ). A második forduló már a Fidesz-MDF jelöltek sikerét hozta, a jobboldali pártok relatív többséget szereztek az Országgyűlésben, a 386 mandátumból 188-at szereztek meg. Ennek ellenére a választás győztesei a szocialisták és a szabad demokraták lettek, melyeknek bár pártonként kevesebb mandátumok lett, mint a jobboldali pártszövetségnek (MSZP: 178, SZDSZ: 19, MSZP-SZDSZ: 1 mandátum), de koalícióra lépve egymással már abszolút többséggel rendelkeztek. (Belügyminisztérium, 2002) Megtörtént az, ami a rendszerváltás óta minden alkalommal az országgyűlési választásokon: a parlamenti többséggel rendelkező és a kormányt adó pártok, pártkoalíciók nem tudtak hatalmon maradni és az előző ciklust ellenzékben töltő politikai erők vagy azok egy csoportja többséget szerzett az Országgyűlésben és alakíthatott kormányt.

2002 májusában, röviddel a választások után megalakult a szocialisták és a szabad demokraták rendszerváltás utáni második koalíciós kormánya a korábbi pénzügyminiszter, de pártonkívüli

politikus Medgyessy Péter vezetésével. Mielőtt bemutatnám a Medgyessy-kormány legfontosabb gazdasági intézkedéseit és azoknak a következményeit, szükséges röviden áttekinteni a magyar gazdaság helyzetét, legfontosabb mutatóit összehasonlítva azt a regionális versenytársainkkal, beleértve a velünk 2004-ben az Európai Unióba belépő volt szocialista országokkal (V4-ek, balti országok, Szlovénia). A Világbank adatai alapján az 1998 és 2002 közötti időszakban a GDP növekedése csak a balti országokban volt gyorsabb, mint Magyarországon, a másik 4 ország (Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia) gazdasági növekedése kisebb volt. (Világbank, 2023b) Ezt a növekedést a magyar gazdaság fenntartható növekedési pályán tudta elérni. A belső fogyasztásra épülő növekedés ellenállóbbá tette a gazdaságot a negatív külső hatásokkal szemben.

Matolcsy György Éllovasból Sereghajtó című könyvében tíz olyan gazdasági területet mutat be, amelyekben Magyarország 1998 és 2002 között jobban teljesített régiós versenytársainál, sőt számos esetben Közép-Európa több szempontból legfejlettebb országánál, Ausztriánál is. Ezek a területek a foglalkoztatási adatok javulása (munkanélküliség csökkentése, tartós munkanélküliség csökkentése, foglalkoztatás szintjének növelése), versenyképesség növelése, termelékenység növelése, központi költségvetés hiányának és az államadósságnak a csökkentése, a fogyasztás bővülése, beruházási ráta növekedése, és a gazdasági növekedés. E 10 terület mindegyikében a régiós versenytársak legtöbbjénél jobb, számos esetben a legjobb teljesítményt nyújtotta Magyarország. A vizsgált területeken szinte kivétel nélkül közeledtünk az Európai Unió átlagához. A területek kölcsönhatásban vannak egymással, így például a

beruházások növekedése segítette a jobb foglalkoztatási helyzet elérését, amelyek együtt hozzájárultak a gazdaság növekedéséhez és ez fegyelmezett költségvetési politikával párosulva csökkentették az államháztartás hiányát és az államadósságot. (Matolcsy, 2008). Az adatok egymással való összehasonlításából kitűnik, hogy Magyarország volt a legkedvezőbb gazdasági helyzetben a 2004-es európai uniós csatlakozást megelőzően a visegrádi országcsoporthoz tartozók közül.

2.1 A 100 napos program

A választásokat megelőző ősszel a Medgyessy Péter vezette MSZP gazdasági kabinet egy olyan gazdasági dokumentumot készített „Magyarország mindannyiunké” címen az akkor még csak miniszterelnök-jelölt részére, amely kedvezőtlen világgazdasági tendenciákról szólt és csak fokozatosan kívánta a jóléti intézkedéseket bevezetni. (Kitta, 2010) Ennek a dokumentumnak, a 2001 óta a világgazdaságban tapasztalható lassulásnak és a kedvezőtlen külső feltételeknek visszafogottságra kellett volna intenie az pártvezetést, ennek ellenére röviddel a 2002-es választások előtt az MSZP meghirdette a 100 napos programot, amelynek a megvalósításával széleskörű jóléti intézkedéseket kívánt bevezetni.

A szocialisták és a liberálisok koalíciós kormánya 2002. május 27-én alakult meg és tette le az esküt a Parlamentben, a kormányfő Medgyessy Péter lett. Az új kormány gyorsan, de egységes gazdaságpolitikai elképzelés nélkül kezdett hozzá a választási programja megvalósításához. A kedvezőtlen világgazdasági kilátások ellenére a kormányzat bízott abban, hogy a nemzetközi konjunkturális hatások, a közelgő európai uniós csatlakozás által biztosított források olyan többletforrásokat jelentenek majd a magyar gazdaság számára, amelyek fedezik a jóléti intézkedések költségeit. A száznapos program keretében megemelték a közalkalmazottak bérét átlagosan 50%-kal, bevezették a 13. havi nyugdíjat, a diplomás minimálbért, megemelték az ösztöndíjakat, egyszeri 19 ezer forintos pótlékot adtak a szociális ellátásban részesülőknek. A központi költségvetés kiadási oldalát növelte még, hogy számos központi költségvetési szerv költségvetését emelte meg a kormányzat, valamint többletforrásokat biztosított az oktatás és az agráriumban élők számára. Az egyszerűsített vállalkozói adó (EVA) bevezetése pedig a költségvetés bevételi oldalán okozott csökkenést, mivel irreálisan kedvező adókulcsa miatt több tízezer vállalkozás váltott erre az adózási formára. A bevezetett intézkedések legfőbb problémája az volt, hogy a költségvetés forrásai nem álltak rendelkezésre ilyen mértékű jóléti intézkedések bevezetésére, valamint, hogy a meghozott intézkedéseket nem kapcsolta össze a

kormányzat szerkezeti reformokkal. Következésképp a költségvetés hiánya már 2002. októberére meghaladta az egész évre tervezett hiánycél másfélszeresét. (Kitta, 2010)

Medgyessy Péter, egy a lemondása után jóval később, a kormányának gazdaságpolitikájáról 2019-ben készült interjúban azt állította, hogy az első Orbán-kormány olyan költségvetési elszámolási módszereket alkalmazott, amely miatt a megválasztott kormány csak a hivatalba lépése után értesült a költségvetési hiány tényleges állapotáról. Ezek után a 100 napos programban szereplő nagymértékű és azonnali béremeléseket azzal indokolta a közszféra területén, hogy a közelgő európai uniós csatlakozás olyan versenyt teremtett volna például az egészségügyi dolgozók munkaerőpiacán, amely a szakképzett dolgozók elvándorlását hozta volna. A tanárok béremelésénél a jövő generációk iránt érzett felelősséget emelte ki a volt miniszterelnök, hangsúlyozva, hogy a diákok megfelelő minőségű oktatásához elengedhetetlen a tanárok anyagi megbecsülése, mert az ország jövőbeli sikeressége nagyban függ az oktatás minőségétől. Paradox módon arra hivatkozott Medgyessy, hogy egy politikusnak nemcsak a rövidtávú gazdasági, költségvetési szempontokat kell figyelembe vennie, hanem hosszútávú szempontokat is, így azt, hogy milyen lesz az oktatás vagy az egészségügy színvonala. (Új Egyenlőség, 2019) Véleményem szerint a fenti érvek azért nem helytállóak, mert egy állam és annak lakosságának a sorsát közép-, és hosszútávon nemcsak az állam által juttatott költségvetési transzferek és kedvezmények, hanem a kiegyensúlyozott, fenntartható növekedésre építő gazdaságpolitika, a fegyelmezett költségvetés és ezeknek a következményei is legalább ennyire befolyásolják.

A kormányzat nagyléptékű jóléti intézkedéscsomagjára nem lehet elégséges indok Medgyessy Péter magyarázata. A magyar gazdaság növekedési ütemének lassulása, a világgazdaságban tapasztalható kedvezőtlen külső körülmények, a miniszterelnök által említett költségvetési problémák és a választások előtt készült negatív gazdasági kilátásokat megfogalmazó dokumentumnak arra kellett volna figyelmeztetnie a kormányt és a mögötte álló pártokat, hogy a jóléti intézkedéseket csak részben vagy fokozatosan vezessék be azért, hogy a központi költségvetés hiánya és az államadósság ne nőjön erőteljes mértékben. Több magyarázat is van arra, hogy miért döntött a kormány a 100 napos program megvalósítása mellett. Medgyessy Péter egykori munkatársai kiemelik a volt miniszterelnök személyes küldetéstudatát, baloldali értékek melletti elköteleződését. (Pethő, 2009) Mások a fő okot abban látták, hogy a kormánypártok szükségesnek látták a választási győzelem meghálálását a választópolgároknak. (Kitta, 2010) Figyelembe véve, hogy a miniszterelnök nem volt egyik kormánypártnak sem tagja, így személyes küldetéstudatának, szociális érzékenységre való hajlamának gátat

szabhatott volna a mögötte álló pártok felelősségtudata a költségvetés egyensúlya és az ország gazdaságának jövőjével kapcsolatban. Tekintettel arra, hogy 2002 őszén következtek az önkormányzati választások, így a kormányzó koalíciónak politikai céljainak eléréséhez szüksége volt arra, hogy a választási ígéreteiből a lehető legtöbbet megvalósítsa őszig, hogy a közelgő helyhatósági választásokon minél jobb eredményt érjen el. Így végül bár tudta a kormány és a pártok, hogy a költségvetésben nincs fedezet ilyen mértékű kiadásnövelésre, mégis megszavazták és elindították a 100 napos programot. A kormányzó pártok rövidtávú politikai érdekeinek primátusa érvényesült az ország közép- és hosszútávú gazdasági érdekei helyett. A következmények hosszú időre meghatározták a magyar gazdaság sorsát és teljesítményét.

2.2 A 100 napos program következményei

A kiterjedt jóléti intézkedéseknek köszönhetően 2002-ben a központi költségvetés GDP arányos hiánya a rendszerváltás óta a legmagasabb mértékű, 8,8% volt. Ez az érték magasabb volt, mint a másik 3 visegrádi országé (Lengyelország, Szlovákia, Csehország), Szlovéniáé és a balti országoké. (OECD, 2023a) A Nemzetközi Valutaalap (IMF) 2003. elején felhívta a jelentésében a kormány figyelmét arra, hogy a kabinet tegyen meg olyan intézkedéseket, amelyek a költségvetési hiány csökkenését hivatottak elérni. A László Csaba pénzügyminiszter vezetésével kidolgozott, az államháztartás egyensúlyát helyreállítani hivatott megszorító intézkedéscsomagot 2003 júniusában jelentette be a kormány. A kormány mögött álló koalíciós pártok ellenállása miatt azonban a javaslatcsomagot visszavonták. (Kitta, 2010).

A maastrichti konvergenciakritériumokat meghaladó költségvetési hiány és a növekvő államadósság ellenére a Medgyessy-kormány hátralévő 2 évére (2003-2004) továbbra is jellemző volt a túlköltekező költségvetési politika. A központi költségvetés GDP arányos hiánya 2003-ban 7,2%, 2004-ben pedig 6,6% volt. (OECD, 2023a) A 2002 és 2004 közötti időszakban, minden évben a magyar költségvetési hiány volt a legmagasabb a 2004-ben az Európai Unióba belépő 8 volt szocialista ország közül.

Tekintettel a központi költségvetés folyamatos nagymértékű hiányára a magyar államnak külső forrásbevonásra volt szüksége, amely növelte az államadósságot. Megjegyzendő, hogy míg a 2002-es kormányváltás idején a GDP arányos államadósság a maastrichti kritériumnak számító 60% alatt volt, addig a Medgyessy-kormány idején ez folyamatosan nőtt és a 2004-es év végére már megközelítette a 65%-ot. A visegrádi négyek, a balti országok és Szlovénia közül a magyar GDP arányos államadósság volt a legnagyobb 2004-ben. Ezen 2 éves időszak alatt ebből 8

országból néhány ország (például Litvánia, Lengyelország, Szlovákia) csökkenteni tudta az államadósságát, addig Magyarország esetében az a legnagyobb mértékben nőtt. (OECD, 2023b) A 2002-2004 közötti időszakot még az ikerdeficit súlyosbodása is jellemezte. Míg a 2001-es évben a folyó fizetési mérleg hiány még 3,6 milliárd euró volt, addig a következő 3 év során 4,6 milliárd, 6,2 milliárd majd 7,6 milliárd euróra nőtt a KSH adatai szerint. (KSH, 2023b) A Medgyessy-kormány időszakában a GDP arányos államadósság növekedése mellett a lakossági és vállalati szféra eladósodottsága is gyorsan nőtt, leginkább külföldi devizában, azon belül is svájci frankban. (Kitta, 2010)

A 2002-es választási kampány során az MSZP kormányfőjelöltje a forint leértékelése mellett foglalt állást. A szocialisták ezzel a lépéssel magyar gazdaság exportteljesítményét és versenyképességét kívánták volna növelni. A 2003-as év során a Magyar Nemzeti Bank (MNB) többször is módosította a jegybanki alapkamatot. 2003 elején az MNB csökkentette az alapkamatot, amellyel szerette volna elérni a forint leértékelődését, így segítve az exportot. A lépés következményeként a forint a nemzetközi befektetők szemében kockázatosabbá vált. 2003 nyarán az MNB a kormány egyetértésével 2%-kal módosította a forint árfolyamsávját a forint további leértékelése céljából, de a forint lényegesen erősebben gyengült, mint amennyire előzetesen a döntéshozók számítottak. Míg az Európai Unióba való 2004. május 1-i belépés bejelentésekor a befektetők érdemesnek látták a magyar és a többi régiós ország állampapírjait megvásárolni, ezáltal erősítve a nemzeti valutákat és a megnövekedett kereslet miatt csökkentve a kamatszinteket, addig magyar gazdaság romló teljesítménye, a növekvő államadósság, a magas költségvetési hiány és a koncepciótlan gazdaságpolitika miatt a nemzetközi befektetők bizalma is csökkent Magyarországon a 2003-as év során, így számos külföldi befektető az állampapírok eladása mellett döntött. Ez tovább gyengítette a forintot és növelte az államadósság finanszírozási terhét. (Bod, 2011).

A kormány a nemzetközi befektetők megnyugtatása érdekében 2008-as céldátumot jelölt meg az euró magyarországi bevezetésének céljából. Tekintettel a maastrichti konvergenciakritériumokra, amelyek az euróövezethez való csatlakozás feltételeit szabályozzák, a kormány terve az lehetett, hogy jelezzék a nemzetközi befektetőknek, hogy a kormány készen áll ezen szigorú feltételrendszernek megfelelni és ennek érdekében a szükséges gazdasági intézkedéseket meghozni. Miután azonban kiderült, hogy a hivatalos 2003-as költségvetési hiány magasabb az előzetesen tervezettnél, a 2004-re tervezett hiány pedig szintén meghaladja a maastrichti kritériumnak számító 3%-ot, a befektetők előtt nyilvánvalóvá vált, hogy a kormány képtelen lesz 2006-ra elérni az euró bevezetés „előszobájának” tartott Európai

árfolyam-mechanizmus rendszerébe történő belépést, mivel a feltételül szabott kritériumokat nem fogja tudni az ország teljesíteni. (Bod, 2011) Megállapítható, hogy Magyarország nem volt képes a központi költségvetési hiányát 3% alatt tartani, így amint az ország csatlakozott az Európai Unióhoz túlzottdeficit eljárást indított vele szemben az Európai Bizottság. (Domonkos, 2022) A kedvezőtlen gazdasági adatok, a túlzottdeficit eljárás ténye és az elhibázott gazdaságpolitika hozzájárult ahhoz, hogy a nemzetközi sajtóban egyre több negatív vélemény jelent meg a magyar gazdaság kilátásairól és a magyar politikai elit rossz teljesítményéről, hozzá nem értéséről. (Bod, 2011)

Az állami vagyon kezelése, hasznosítása, értékesítése is problematikus volt a Medgyessy-kormány alatt. Az állami vállalatok irányítási szerkezete, szabályozási környezete és intézményrendszere is számos alkalommal módosult az évek során. A kisebbik koalíciós partner, az SZDSZ arra hivatkozva volt a fő támogatója az állami vállalatok privatizációjának, hogy az állami tulajdon nem hatékony, a magántőke hatékonyabban állítja elő a javakat, így nincs szükség állami tulajdonra a versenyszférában. A kormányzati szereplők kívánatosnak tartották, hogy az állam a közvetlen és közvetett gazdasági befolyását minél gyorsabban és minél nagyobb mértékben csökkentse. Ennek alátámasztására az angolszász világból és Nyugat-Európából hoztak példákat. Az ideológiai okok mellett részben hatalmi okokból is folyt az állami vagyon értékesítése, az állam tulajdonosi, gazdaságbefolyásolási képességeinek gyengítése, így biztosítva azt, hogy egy esetleges kormányváltás esetén egy új kormány már kisebb befolyást tudjon gyakorolni a magyar gazdaságra. A Medgyessy-kormány időszaka alatt zajlott le például a Postabank és a Konzumbank értékesítése, folytatódott a MOL privatizációja és egyéb stratégiai vállalatok kivonása az állami ellenőrzés, tulajdonlás alól. (Baranyay 2010)

Bár kezdetben megfelelően alakult a gazdaság teljesítménye, viszont az 1998-2002 közötti időszakokkal ellentétben 2004-ben a visegrádi országok közül Lengyelország és Szlovákia már megelőzte, Csehország pedig utolérte Magyarországot a gazdasági növekedés tekintetében. (Világbank, 2023b). Megállapítható, hogy a Medgyessy-kormány 2 éves kormányzása alatt Magyarország letért arról a fenntartható növekedési pályáról, ami az országot az 1990-es évek második felében jellemezte. A növekvő költségvetési hiány és államadósság, a folyó fizetési mérleg hiánya, a forint gyengülése, a szerkezeti reformok hiánya és a nemzetközi befektetők megingott bizalma következtében Magyarország a régiós versenytársaihoz képest elvesztette versenyképességi és makrogazdasági előnyeit. Az állami vagyon privatizációja csökkentette nemcsak a Medgyessy-kormány, de a jövőbeli kormányok politikai, gazdasági befolyását,

érdekérvényesítő képességét, így 2004. május 1-én egy gazdaságilag kiszolgáltatottabb Magyarország lépett be az immár 25 tagot számláló Európai Unióba.

3. GYURCSÁNY FERENC MINISZTERELNÖKSÉGE

A gazdaságpolitikai kudarcok és a népszerűségvesztés miatt a koalíciós pártok konstruktív bizalmatlansági indítvány benyújtását tervezték a hivatalban lévő kormánnyal szemben. A miniszterelnök ezt megelőzendő maga mondott le, így 2004. szeptember 29-től a korábbi sportminiszter, Gyurcsány Ferenc lett a miniszterelnök.

3.1 Az első Gyurcsány-kormány

Az újonnan megválasztott miniszterelnök, Gyurcsány Ferenc kormányalakítása idején Magyarország a legtöbb makrogazdasági mutatóban már lényegesen rosszabbul állt, mint a másik három visegrádi ország (Lengyelország, Szlovákia, Csehország). A V4-ek másik három tagállamában kisebb volt mind az államadósság mértéke, mind a költségvetési hiány. (Domonkos, 2022)

1. táblázat	Államadósság a GDP %-ában			Költségvetési hiány a GDP %-ában		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Magyarország	60,63	61,38	64,67	-8,8	-7,18	-6,59
Csehország	30,58	33,32	32,9	-6,35	-6,86	-2,37
Szlovákia	51,51	49,38	46,75	-8,22	-3,12	-2,31
Lengyelország	54,02	56,2	53,77	-4,82	-6,04	-5,01

Forrás: Domonkos Endre (2022): An economic history of Hungary from 1867. Budapest, Pallas Athéné Könyvkiadó Kft. p. 176.

Gyurcsány Ferenc 2005 tavaszán meghirdette a „100 lépés programot”. Mivel a programnak csak egy része valósult meg, így az adócsökkentés mellett kommunikációs célokat is szolgált: segített tematizálni a közvéleményt és felkészülni a kormányzó pártoknak a 2006-os választásokra. A 2006. január 1-től megvalósult adócsökkentő intézkedések következtében a költségvetés hiánya további 250-300 milliárd forinttal nőtt és 2006 nyarára már meg is haladta az egész évre tervezett hiánycélt. (Kitta, 2010) Tekintettel a költségvetés nagymértékű hiányára és az államadósság növekedésére a szociális juttatásokkal való ígéretés és az állami szerepvállalás növekedésének propagálása nem volt fenntartható a kormány és a kormányzó pártok részéről. A szükségszerűség miatt a kormányzó pártoknak új ideológiai alapokra kellett helyezniük a kormányzás alapelveit, melyek szerint az állampolgároknak és a vállalkozásoknak nem az államtól kell várnia a boldogulásukhoz szükséges forrásokat, hanem azokat saját

maguknak kell megteremteniük és menedzselniük. Az öngondoskodó polgárról és vállalkozásról, az állam gazdasági és szociális felelősségének visszaszorításáról, a piaci verseny magasztalásáról szóló kormányzati felfogás megadta a lehetőséget és az elvi alapot a kormánynak a közszolgáltatások kiszervezésére, a vállalkozások támogatásának csökkentésére, az állami vagyon privatizációjára, tehát olyan területekre, ahol a kormány szerette volna a kiadásait csökkenteni. (Kitta, 2010)

Az egyre inkább kedvezőtlenül alakuló makrogazdasági adatokra és a túlságosan laza költségvetési politikára már az Európai Unió is felhívta a kormány figyelmét. A problémát a kormány a transzparencia csökkentésével próbálta kezelni a költségvetési tervezés és beszámolás területén. Erre példa többek között, hogy a költségvetési intézmények által felvett hitelek nem közvetlen költségvetési kiadási tételként számolták el, a beruházások PPP-konstrukcióban (Public Private Partnership) valósították meg, vagy, hogy 150 milliárd forintnyi visszaigényelt ÁFÁ-t nem időben fizettek vissza az igénylőknek. Mindezen intézkedéseknek az egyetlen célja a költségvetés számainak a valósnál kedvezőbbnek történő feltüntetése volt. (Kitta, 2010)

Gyurcsány Ferenc miniszterelnöksége idején tovább folytatódott a megmaradt állami vagyonelemek értékesítése. Ekkor történt a Budapest Airport és a MOL gázüzletágának értékesítése és indultak el az úgynevezett PPP-programok, amelyek során a közszolgáltatások ellátásába az állam bevonta a magánszektor. Ezen döntések kedvezőtlen helyzetbe hozták a magyar államot. A MOL gázüzletágának eladása erősítette az ország egyoldalú energiafüggőségét, a Budapest Airport eladása pedig a reptér és Malév működésének összekapcsolódása miatt problémákat eredményezett. A reptér privatizációja melletti érv, miszerint a magánszektor képes lesz annak fontosságát növelni fejlesztések és a kiszolgálás színvonalának növelése által nem következett be. (Baranyay 2010)

A PPP konstrukció kiterjedt energetikai beruházásokra, sportlétesítményekre, kollégiumok, bérházak építésére is. Bár a konstrukció lehetőséget adna arra, hogy az állam egy beruházás teljes költségét annak teljes élettartamára ossza el, de a hazai alkalmazásának legfőbb célja a költségvetési adatoknak a valósnál kedvezőbb feltüntetése volt, így a megvalósítás pazarló volt, több kárral, mint haszonnal járt. (Mihályi, 2013)

Bár az időszakban a gazdasági növekedési adatok nem számítottak rossznak, de ennek ellenére nőtt a munkanélküliség, ami azt mutatja, hogy a gazdaság túlszabályozott, tőkeigényes és magasak a közterhek. (Csaba, 2018). A gazdaságpolitika prociklikus jellegét pedig jól mutatja,

hogy a 2002-2006-os időszakban a GDP %-ában mért költségvetési deficit minden évben meghaladta a GDP éves növekedésének az ütemét. (Mihályi, 2013) A magyar privátszféra GDP arányos adósságállományának a növekedése és mértéke a többi V4 tagországgal összehasonlítva még szembetűnőbb volt. A második legmagasabb lengyel adat (67,1%) is GDP arányosan csak alig több, mint a fele a magyarnak. Az időszakban a lakosság és a vállalati szféra adósságállományának a jelentős része külföldi devizában, leginkább svájci frankban volt denominálva. A gazdasági növekedés egyik legfontosabb mozgatórugója az állami, a vállalati és a lakossági szektor eladósodása volt.

A magyar gazdaság problémáinak komolyságát mutatja, hogy Magyarország nem tudta teljesíteni az EU-nak 2004-ben benyújtott konvergenciaprogram első évét, a 2005-ben benyújtott program tervezetét pedig az Unió el sem fogadta. A miniszterelnök a 2006-os évre, az országgyűlési választásokra hivatkozva haladékot kért a konvergenciaprogram benyújtására, így az majd a választások után készült el. (Gulyás, 2011) Magyarország a 2004 és 2006 közötti időszakban a rendelkezésre bocsátott európai uniós forrásoknak csupán az egyharmadát tudta lehívni a pályázatok nem megfelelő kiírása, a rossz feltételek és kifizetési rendszer problémái miatt. (Kitta, 2010)

Az Európai Központi Bank 2004. októberében közzétette a tizenegy tagországot (a tíz 2004. május elsején belépett ország + Svédország) vizsgáló konvergenciajelentését, amelyben ezen országok államháztartási és pénzügyi viszonyait elemezte az euró bevezetésére való képességük szerint. A jelentésben megállapították, hogy a magyar államháztartás hiánya, az infláció és a kamatszint jelentősen meghaladja azt, amivel az eurozónába be lehet lépni. A vizsgált szempontok által készített listán Magyarország az utolsó helyre került. (Bod, 2011)

3.2 Úton a világválság felé

A 2006-os országgyűlési választások során történt meg először a rendszerváltás óta, hogy a hatalmon lévő kormány és a mögötte álló pártkoalíció győzni tudott. A választás a 2002-es választásokhoz hasonlóan szintén rendkívül szoros eredménnyel zárult. A nagyobbik kormánypárt, az MSZP szavazóinak abszolút száma csökkent, de a rájuk leadott listás szavazatok számaránya 43,2%-ra nőtt, összesen 186 mandátumot szereztek. A Fidesz 2006-ban a KDNP-vel közösen állított pártlistát. A jobboldali pártszövetség listájára leadott szavazatok száma szintén csökkent, de az aránya nőtt 42%-ra, a két pártnak közösen 164 mandátuma lett az új Országgyűlésben, ami 24-gyel kevesebb, mint a 2002 és 2006 közötti időszakban. Bár a szocialisták növelték mandátumaik számát, de ez nem volt elegendő az önálló

kormányalakításhoz, így ismételten koalícióra léptek az SZDSZ-szel. A koalíciós pártoknak együtt 210 fős, biztos többségük volt a Parlamentben az előző ciklus 198 fős szűk többségével szemben. (Országos Választási Iroda, 2006)

3.2.1 Kormányzati válaszok

A 2006. május 26-án tartott, de a széles közvélemény tudomására csak 2006. őszén jutott balatonőszödi beszédében a miniszterelnök arról beszélt, hogy már a választások előtt tudta ő és a hozzá közel álló kormányzati szereplők és szakértők, hogy megszorító intézkedésekre lesz szükség, mivel az előző négyéves ciklus során a kormánypártok és a kormány semmilyen gazdaságszerkezeti reformot nem hajtottak végre.

A megelőző 4 év kormányzati tétlensége és felelőtlen gazdaságpolitikája miatt a második Gyurcsány-kormánynak megszorító intézkedéseket kellett hoznia. A kormány megalakulása után röviddel, 2006 júniusában a miniszterelnök egy három lépcsőben bevezetni kívánt, két évre szóló, 2000 milliárd forintos megszorító csomagot jelentett be (Új Egyensúly Program 2006-2008). A csomag többek között új adónemeket vezetett be, növelte az ÁFÁ-t, a gépjárműadót, az EVA-t, a jövedéki adót, megadóztatta a nyugdíj melletti jövedelmeket, növelte a járulékokat, az illetékeket, szigorította az ártámogatási rendszert és szigorúbb vagyonosodási vizsgálatokat rendelt el. A csomag legfőbb célja a 2006-ban 10% fölé várt államháztartási hiány minél gyorsabb és nagyobb mértékű csökkentése volt. (Kitta, 2010) A csomag következményeként az államháztartási hiányt sikerült csökkenteni (2006-ban GDP arányosan 9,3%, 2007-ben pedig 5,1%), de ennek súlyos ára volt. A vállalkozások a megnövekedett terhek miatt kénytelenek voltak munkavállalókat elbocsátani, beruházásaikat elhalasztani, így a munkanélküliség nőtt, erősödött a feketegazdaság. 2007-ben a közel hasonló méretű munkaerőpiaccal rendelkező Csehországban 1 millióval többen dolgoztak, mint Magyarországon. A fogyasztást és a munkavállalókat terhelő adók emelése miatt növekedett az infláció és csökkent a fogyasztás. (Kitta, 2010). 2007-ben a reálbérek 5%-kal estek vissza az előző évhez képest és a következő évben is kevesebb, mint 1%-kal nőttek. (Romsics, 2010)

A megszorító csomag a hazai kis- és középvállalkozásokra is negatív hatást gyakorolt. Csökkentették a részükre adott vissza nem térítendő támogatások arányát, a Gazdaságfejlesztési Operatív Program (GOP) támogatási rátáját. Az utóbbi program keretében megpályázható több tízmilliárd forintnyi támogatás kétharmadát Magyarországon tevékenykedő multinacionális vállalatok kapták meg a hazai vállalkozások helyett. Miközben a magyar KKV-k tökehiánnyal küzdöttek az állam éves szinten százmilliárdos nagyságrendben támogatta a külföldi

multinacionális vállalatok presztízsbereházásait, az erre fordított támogatások értéke évről évre nőtt. A magyar vállalkozások az uniós források szűkössége és a kormányzati megszorítások miatt kénytelenek voltak banki hiteleket felvenni, amit a kormányzati kommunikáció még támogatott is. (Kitta, 2010). A 2006 és 2008 közötti időszakban a magánszektor GDP arányos eladósodása a másfélszeresére nőtt és elérte a GDP 170%-át. (Mihályi, 2013)

A kormány megszorító csomagjában és az Európai Unió részére benyújtott konvergenciaprogramban a hiánycsökkentés eszközei szinte kizárólagosan az adóemelések és az állami bevételek növelései voltak. A kormányzati kiadáscsökkentő intézkedések vagy nem valósultak meg vagy több költséggel, mint megtakarítással jártak. 2005 és 2007 között a költségvetés bevételei 10%-kal, a kiadási oldal pedig 21%-kal nőtt. A megszorító csomag tehát a munkaadókra, a munkavállalókra, a fogyasztókra rakta a terheket, míg az állam saját magán, a kiadásokon nem spórolt. (Kitta, 2010)

3.2.2 Privatizációs folyamat a Gyurcsány-kormány alatt

Gyurcsány Ferenc második miniszterelnöksége idején tovább folytatódott a privatizáció az állami tulajdonú cégek és ingatlanok körében. Lezajlott a MOL és az FHB és a Malév állami részvényeinek eladása, a MÁV Cargo értékesítése. A magyar állami földtulajdon egy része is eladásra került, sokszor gyanús körülmények között, büntetőeljárásokat is maguk után vonva. Az állami erdők és vízvagyon értékesítését is előkészítették, számos egyéb állami ingatlant (pl. épületeket) pedig értékesítettek. Jellemző volt, hogy a privatizációs eljárások során nagyszámú tanácsadói és szakértői személyzetet alkalmaztak kiemelkedően magas díjazás mellett. Az Állami Számvevőszék 2009-es jelentése szerint számos privatizációs ügy és eljárás előkészítetlen, szakmailag megalapozatlan volt. A kormány nem volt tisztában az állami vagyon mennyiségével, értékével, kötelezettségeivel és követeléseivel. Az állami vagyon kezelése során nem volt tisztázott a felelősségi-rendszer, a kormányzat nem dolgozott ki rövid- és hosszútávú terveket. (Baranyay, 2010)

A kormányzatot és a mögötte álló politikai, értelmiségi csoportokat az állami tulajdonrészrel kapcsolatos ideológiai ellenszenvének ellenére nem zavarta az a tény, hogy az értékesített magyar állami vagyont számos esetben más állami vagy részben állami tulajdonú szereplők (pl. osztrák, német) vásárolták meg. A magyarázat ilyenkor arra korlátozódott, hogy az új tulajdonos országában már jobban kiépült a piacgazdasági intézményrendszer, hatékonyabb, átláthatóbb a verseny és kisebb a korrupció, így az ottani állami tulajdon jobb, mintha a magyar állam lenne a tulajdonos. Az állami vagyon értékesítésének célja lett volna még az állam bevételeinek

növelése, és a költségvetési hiány csökkentése, de ez utóbbi mind az EU, mind az IMF elszámolási rendszerében is tilos. A bevételek egy részét így vagy az állami vagyonelemet értékesítő társaságnál hagyták vagy annak adósságrendezésre fordították (MÁV Cargo) vagy valamilyen jogi „kiskapu” használatával a költségvetésbe irányították (lásd Postabank értékesítéséből származó bevétel). (Baranyay, 2010). Az állami vagyon értékesítése az egész korszakban ad hoc módon történt, holott az állam gazdasági befolyásához hozzájáruló és az állam vagyonát képező vagyonelemeket csak alapos megfontolásból és kedvező áron, a hosszútávú társadalmi, gazdasági érdekeket szem előtt tartva lehetne szükséges ideális esetben értékesíteni. A magyar pénzügyi rendszer, az energetikai szektor szinte kizárólagos külföldi kézbe kerülése egy esetlegesen kialakuló pénzügyi vagy energetikai válság esetében sokkal sérülékenyebbé és kiszolgáltatottabbá teszi a magyar gazdaságot, az államot és a lakosságot. A monopolhelyzetben lévő állami társaságok, szolgáltatások értékesítése pedig nem járul hozzá a szolgáltatások színvonalának növeléséhez, hiszen a piacon egyeduralkodó szereplő nem érzi szükségét a fejlesztések finanszírozásának, főleg, ha még szerződéses garanciái is vannak kedvező piaci helyzetének fenntartására.

3.2.3 Gazdasági következmények

A 2006-2007-es megszorító intézkedések következtében ugyan sikerült a költségvetési hiányt 5,1%-ra mérsékelni, de a költségvetési bevételeket növelő intézkedések, például az adó- és járulékemelések következtében csökkent a vállalkozások és a lakosság elkölthető jövedelme, a gazdasági növekedés megállt, nőtt a munkanélküliség. Gazdaságszerkezeti reformokra nem került sor, miközben az államadósság tovább nőtt, a gazdaság teljesítménye pedig elmaradt a visegrádi országoktól. Míg a 2006-2008-as időszakban a magyar GDP növekedés éves átlagban 2% alatt maradt (2007-ben és 2008-ban gyakorlatilag stagnált), addig Szlovákiában 8%, Csehországban 5% fölött volt, Lengyelországé pedig elérte a 6%-ot. (Domonkos, 2022)

A vizsgált időszakban a magyar államadósság nettó kamatainak GDP-hez mért százalékos nagysága folyamatosan nagyobb volt, mint a GDP növekedése. A romló nemzetközi megítélés, a növekvő költségvetési hiány és a gyengülő forint következtében megnöttek az államadósság kamatterhei és egyre több új hitelt kellett felvennie az országnak, hogy a korábbi adósságait és annak kamatait visszafizesse a hitelezőinek, illetve a hitelek egy részét külföldi devizában kellett kibocsátania. 2008-ra az önkormányzatok adósságállománya is jelentős mértékűre nőtt. Az adósságállomány több, mint fele devizában volt denominálva, így a forint gyengülése a

külföldi devizákkal szemben a hitelek egy részét visszafizethetetlenné tette. Az önkormányzatok adóssága is tovább növelte az államadósságot. (Mihályi, 2013)

2006-ban Magyarország az euróhoz való csatlakozást szabályozó maastrichti kritériumok közül egyet sem teljesített. A 25 tagot számláló Európai Unióban a magyar államháztartási hiány volt messze a legnagyobb és kamatszint is nálunk volt a legmagasabb, melynek következtében megdrágult az államadósság finanszírozása és a magyar vállalkozások is kedvezőtlenebb áron jutottak hitelhez a régiós versenytársakkal összevetve, így csökkentve azok nemzetközi versenyképességét. A legtöbb, velünk az Európai Unióhoz csatlakozott volt szocialista ország már sokkal közelebb járt az euró bevezetéséhez, illetve Szlovénia már be is vezette azt. (Bod, 2011) A rendszerváltás idején reménytelennek tartott és inkább Oroszországhoz és Ukrajnához hasonlított Lengyelországban az egymás után jövő jobb- és baloldali kormányok nem hajtottak végre éles váltást a gazdaságpolitikában. Mindegyikükre jellemző volt a szigorú fiskális politika és az oktatás támogatása, közlekedés fejlesztése, a munkaerőpiac rugalmassá tétele. A szakszerű, kormányzati ciklusokon átívelő gazdaságpolitika, a humántőkébe való befektetés, a fegyelmezett költségvetési politika és a szerkezeti reformok következtében Lengyelországban a munkanélküliség jelentősen csökkent, míg a fizetések nőttek ebben az időszakban. (Csaba, 2018) Érdemes ezt összevetni Magyarországgal, ahol a 2002 és 2010 közötti időszakban ellentétes folyamatok játszódtak le.

A gazdasági statisztikák és a makrogazdasági adatok alapján a 2004 és a 2008-as világgazdasági válság között eltelt időben Magyarország, mind a költségvetési hiány, a GDP arányos államadósság, a munkanélküliség és a gazdasági növekedés tekintetében elmaradt a többi visegrádi országhoz képest, holott az évezred elején még szinte mindegyik mutatóban élen járt a régióban. (Domonkos, 2022) Ez a 4 év tehát Magyarország számára a régiós versenytársaihoz képest a gazdasági elmaradottság növekedésével, a versenyképességi előnyének elvesztésével járt együtt.

4. A GAZDASÁGI VÁLSÁG MAGYARORSZÁGON

A korábbi évek koncepciótlan gazdaságpolitikája és hibás döntései következtében egy legyengült Magyarországot és magyar gazdaságot ért a 2008. második felében kibontakozott világgazdasági válság. A magyar gazdaság külgazdasági sérülékenységét jól jelezte, hogy már a válság előtt is stagnált a magyar gazdaság, nőtt az infláció és a munkanélküliség, az államadósság növekedett, a strukturális reformok pedig elmaradtak.

4.1 Az IMF készenléti hitelmegállapodás

2008. októberében a világgazdasági válság elérte Magyarországot is. A Budapesti Értéktőzsde BUX-indexe egymást követő 2 napon is 7%-ot esett, a forint két nap alatt közel 8%-ot gyengült, a magyar bankok likviditási válságba kerültek és elterjedt, hogy az OTP Bank a csőd szélén áll. (Mihályi, 2013)

Tekintettel arra, hogy a nemzetközi hitelminősítő szervezetek 2008-ban és 2009-ben többször is leminősítették Magyarország adósságbesorolását, így jelentősen megrágult a magyar állam adósságának finanszírozása. (Domonkos, 2022) A miniszterelnök 2008. októberében tárgyalásokat kezdeményezett a Nemzetközi Valutaalappal egy hitelcsomagról Magyarország részére. Az IMF a Világbankkal és az Európai Unióval egy 25,1 milliárd dolláros készenléti hitelkeretet nyújtott Magyarországnak. A készenléti hitelmegállapodás híre azonban nem csökkentette, hanem tovább növelte a befektetők bizalmatlanságát. 2008 őszén a befektetők több, mint 1000 milliárd forintnyi állampapírt adtak el, az újonnan kibocsátani kívánt magyar állampapírokra pedig nem érkezett jegyzés, így az országot a fizetési képtelenség veszélye fenyegette. A megemelt jegybanki alapkamat ellenére a forint tovább gyengült, ez pedig hozzájárult a magyar adóssághelyzet súlyosbodásához. A hitel első részlete, 4,9 milliárd euró 2008 novemberében érkezett Magyarországra, így sikerült átmenetileg elkerülni az államcsődöt. (Kitta, 2010)

Az államcsőd elkerülése és a pénzügyi rendszer likviditásának megőrzése érdekében nyújtott hitel komoly segítség volt Magyarországnak. Ez segítette a költségvetési egyensúly megteremtésében, a bankok feltőkésítésében és a pénzügyi rendszer likviditásának fenntartásában és fontos eredmény még, hogy segítette fenntartani a nemzetközi befektetők bizalmát is. (Domonkos, 2022) A végül 25,1 milliárdos hitelcsomag méretének nagyságát jól mutatja, ha összehasonlítjuk a másik két bajba jutott európai országgal, Izland és Ukrajna 2 milliárd, illetve 16,5 milliárd dolláros hitelével. (Bod, 2011)

4.2 Gazdasági intézkedések és az ország helyzete

A 2009. január elsejétől életbe lépő adózással kapcsolatos módosítások további megszorításokkal jártak a lakosság és a vállalkozások számára. Míg Magyarországon emelkedett a társasági adó és így a vállalkozások terhei tovább nőttek a világválság alatt, addig a szomszédos Szlovénia társasági adót csökkentett, de komoly válságkezelő, adócsökkentő intézkedések történtek a régió többi országában is. (Kitta, 2010) Mivel a korábbi évek során a kormányzat által végrehajtott gazdaságpolitika prociklikus volt és az állam eladósodott, így

amikor a GDP csökkenés és a válság következtében szükség lett volna a deficit növelésével ellensúlyozni a gazdasági visszaesést addigra a magyar államnak már nem maradt belső tartaléka a gazdaságélénkítő lépésekre. (Mihályi, 2013) Ehelyett további megszorításokat kellett végrehajtani az ország fizetőképességének megőrzése és a költségvetési deficit csökkentése céljából.

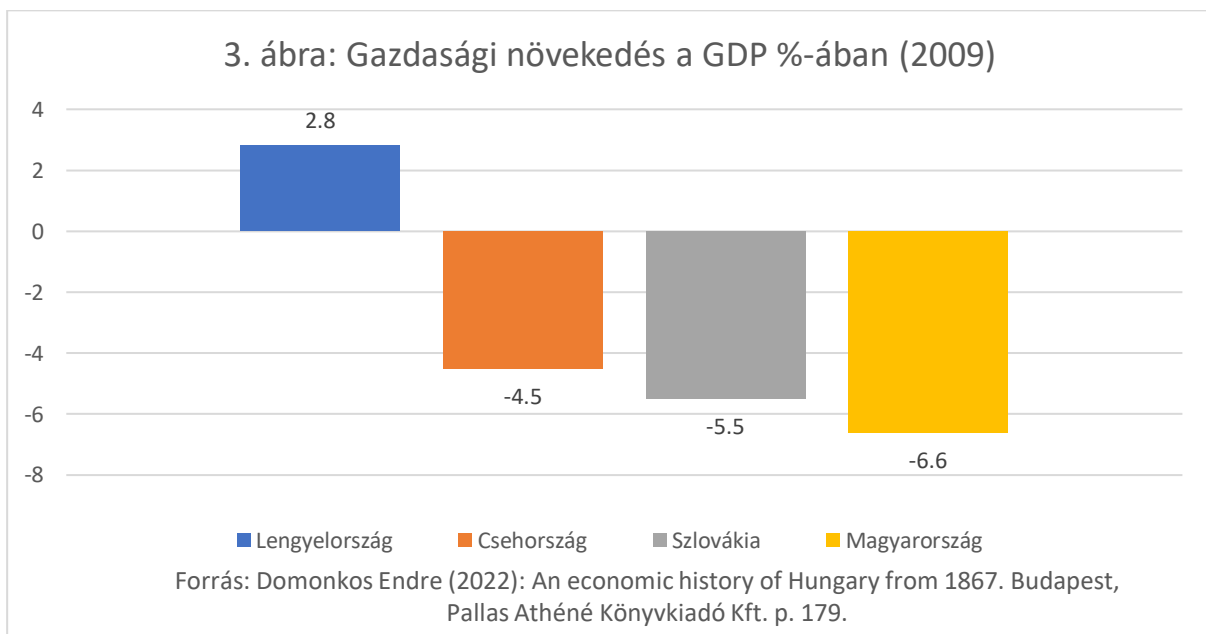
Bajnai Gordon 2009. április 14-én lépett hivatalba, mint Magyarország miniszterelnöke. Az általa bejelentett intézkedések további megszorításokat tartalmaztak. A legfontosabb intézkedések a következők voltak: bérek befagyasztása a közszférában, a 13. havi illetmények és 13. havi nyugdíj eltörlése, táppénz csökkentése, a lakástámogatások felfüggesztése, a lakossági energiafogyasztás támogatásának felszámolása, az uniós agrártámogatások kiegészítésének csökkentése, az önkormányzati finanszírozás csökkentése, ÁFA emelés, jövedékiadó emelés, a vállalkozások adóterheinek növelése. (Kitta, 2010) Megállapítható, hogy minden társadalmi réteget kedvezőtlenül érintettek a megszorítások. Az intézkedések következtében sikerült elkerülni a legnagyobb veszélyt, az államcsődöt. A forint erősödött, a vállalkozások likviditási gondjai megoldódtak, újra képes volt a magyar állam állampapírokat értékesíteni még csökkenő hozamszint mellett és a külkereskedelmi mérleg és a fizetési mérleg egyenlege is kezdett kedvezően alakulni. Azonban az évek óta tartó megszorítások következtében számos vállalkozás ment tönkre, háztartások váltak fizetéképtelenné, nőtt a munkanélküliség.

Tovább nehezítette a lakosság és a vállalati szféra helyzetét a devizahitelek széleskörű elterjedése, ami a forint külföldi devizákkal szembeni gyengülése miatt olyan mértékben megemelte a hitelek törlesztőrészeit, amit az érintettek már nem tudtak törleszteni. A magyarországi devizahitelezés népszerűvé válásához a kormányzat bátorítása mellett az is hozzájárult, hogy a 2000-es években a nemzetközi piacokon található alacsony devizakamatokkal szemben a forint kamatok magasabbak voltak, így a lakosság és a vállalati szféra a devizahitelek felé fordult. A bankok egymással versenyezve, egyre kevesebb korlátot szabva kínáltak hiteleket akár a kevésbé megbízható adósoknak is. (Mihályi, 2013) A lassuló gazdaság, a magyar vállalkozások számára nyújtott elégtelen támogatások és a kormányzat egyéni felelősségvállalásról, öngondoskodásról szóló kommunikációja miatt a hitelfelvétel mint legitim gazdaságösztönző eszköz tűnt fel.

A magyar lakosság és vállalati szféra adósságállományának 60%-át külföldi devizában, főleg svájci frankban denominálták. 2008 nyarán-őszén, majd 2009 márciusában a forint előbb 22%-

kal, majd 26%-kal gyengült az euróhoz képest, de a svájci frankkal szemben is nagy árfolyamgyengülés következett be. Ez mind az állami, a lakossági és a vállalati szféra számára problémát jelentett. (Domonkos, 2022)

Az OECD adatai alapján megállapítható, hogy a 2009-es év során a Visegrádi Együttműködés országai közül Magyarország gazdasági visszaesése volt a legnagyobb (-6,6%). A munkanélküliség nőtt (7,8%-ról, 9,8%-ra) és az államadósság a GDP 80%-a fölött volt. (Domonkos, 2022)

Magyarországot tehát súlyosan érintette a 2008-2009-es gazdasági világválság. Az ország makrogazdasági adatai már a válság előtt is kedvezőtlenek voltak, de a válság további komoly gondokat okozott. Magyarország volt az első ország, amelyik a nemzetközi pénzügyi szervezetekhez fordult segítségért. Enélkül az ország minden bizonnyal már 2008 őszén fizetéképtelenné vált volna, aminek súlyos következményei lettek volna az országra nézve rövid-, közép- és hosszútávon. A magyar állam által felvett hiteleknek és a kormányzati megszorításoknak köszönhetően sikerült elkerülni az államcsődöt és újból helyreállt a nemzetközi befektetők bizalma az országban, de ugyanakkor a magyar lakosságot és vállalkozásokat erőteljesen érintették a gazdasági megszorító intézkedések, a bérek befagyasztása, a reálbér csökkenése. Az ország gazdasági versenyképessége romlott, politikai és gazdasági mozgástere nagymértékben beszűkült.

5. VÁLSÁGMENEDZSELÉS ÉS STRATÉGIAI FORDULAT

A 2010 áprilisában tartott országgyűlési választások éles korszakhatárt jelentettek a magyar politikában. Ezen a választáson történt meg először, hogy egy pártszövetség alkotmányozó többséget szerzett a magyar törvényhozásban. Az előző 2 parlamenti ciklust ellenzékben töltő és már a 2006-os választáson is a KDNP-vel közösen induló Fidesz több mint 400 ezer szavazattal növelte szavazói számát, listás szavazatainak aránya pedig 52,7%-ra nőtt. A 2002-től 2010-ig kormányzó koalíció nagyobbik pártja, az MSZP súlyos vereséget szenvedett. Közel 1,4 millió szavazót veszítettek a szocialisták, a pártlistájukra leadott szavazatok még a 20%-ot sem érte el (19,3%). Ez 1990 óta a párt legrosszabb választási eredménye volt. A rendszerváltás idején még a két legnagyobb pártnak számító MDF és SZDSZ pedig nem jutott be az új Országgyűlésbe, nemsokára pedig meg is szűntek. Két új párt is bekerült a Parlamentbe: a nemzeti radikális Jobbik és a magát zöldpártként definiáló LMP. A Fidesz-KDNP pártszövetség 263 mandátumot szerzett, közel százal többet, mint 4 évvel ezelőtt és ezzel kétharmados alkotmányozó többségre tett szert. Az MSZP 131 képviselői helyet elveszítve, mindösszesen 59 mandátumot szerzett. Az Jobbik 47, míg az LMP 16 képviselőt delegálhatott az új Országgyűlésbe. (Országos Választási Iroda, 2010) A választási eredmények alapján megállapítható, hogy ilyen mértékű felhatalmazást és legitimitációt még egy párt, egy kormány sem tudhatott magáénak a rendszerváltás óta. 2010. május 29-én megalakult a második Orbán-kormány, a miniszterelnök Orbán Viktor lett.

5.1 Az új kormány előtt álló feladatok

2010 tavaszára a gazdasági világválság által okozott nehézségek még fennmaradtak és a magyar gazdaságot fenyegető pénzügyi veszélyek (pl. görög adósságválság) még jelen voltak. Az új kormánynak tehát feladata volt a válságkezelés folytatása, de emellett olyan problémák is megoldásra vártak, amelyeket a szocialista-liberális kormányok nyolcéves kormányzásuk alatt nem oldottak meg. (Bod, 2011) A hivatalba lépett új kormány szerette volna újratárgyalni a 2010-es évre tervezett 3,8%-os GDP arányos államháztartási hiánycélt abból a célból, hogy a kormány a központi költségvetés terhére ösztönözze a gazdasági növekedést. Ugyanakkor a szocialista-liberális kormányok alatt felhalmozódott nagymértékű államadósság, a költségvetés folyamatos túlköltekezése, az adósságfinanszírozás megdrágulása és más uniós országok (pl. Görögország, Olaszország) kedvezőtlen makrogazdasági helyzete miatt az ország legfőbb hitelezői (IMF, EU) ebbe nem egyeztek bele. (Bod, 2011)

A Bajnai-kormány a legfontosabb célját elérte, fenntartotta az ország fizetőképességét, azonban a gazdaság újraindításához szükséges intézkedéseket nem tudta kellően végrehajtani. A javuló makrogazdasági adatok nem a kormánynak, hanem a külpiazi konjunktúra javulásának voltak köszönhetőek.

A hivatalba lépett kormánynak egyszerre kellett olyan intézkedéseket meghozni, amelyek már rövidtávon javították a költségvetés helyzetét, csökkenő pályára állították az államadósságot és közben javították az ország versenyképességét, csökkentették az ország külgazdasági sérülékenységét. A konzervatív kormány által követett gazdaságpolitikai elképzelés négy fő területet ölelt fel.

1. A magyar gazdaságnak a külföldi hitelezőkkel szembeni eladósodás helyett a belső erőforrásokra kell támaszkodnia. A közteherviselésbe be kell vonni a külföldi tulajdonú nagyvállalatokat bizonyos szektorokban (pl. pénzügy, kiskereskedelem) és strukturális reformokat kell végrehajtani (pl. nyugdíjrendszer átalakítása).
2. Munkaalapú társadalom kiépítése. Ehhez új munkahelyek létrehozására, a munkavállalás ösztönzésére, a munkát terhelő adók csökkentésére van szükség.
3. Magyarország külső pénzügyi sérülékenységének csökkentése, amelyhez szükséges eszközök a külső adósságállomány csökkentése, a költségvetés egyensúlyának helyreállítása, a gazdasági szuverenitás megteremtése.
4. Megfelelő egyensúly megteremtése a külföldi és hazai tulajdonú vállalatok között. Mindez feltételezte a kis- és középvállalkozások támogatását, az exportteljesítmény növelését. (Domonkos, 2022)

A gazdaságpolitika stratégiai irányváltásában akadályozó tényező volt, hogy ezt kedvezőtlen külső és belső körülmények között kellett a kormánynak végrehajtania. 2010-ben a magyar gazdaság számos problémával küzdött, beleértve az alacsony foglalkoztatottságot, a költségvetés rossz helyzetét, a magas államadósságot és annak kedvezőtlen szerkezetét, a lakosság eladósodottságát. Ezek és a külső körülmények, a válság következtében fellépő dekonjunktúra miatt a kormány nem tehetett meg, hogy expanzív költségvetési politikával próbálja a problémákat megoldani. Ehelyett a szerkezeti reformokat, az adórendszer átalakítását, a vállalkozások támogatását úgy kellett megoldani, hogy közben a költségvetési konszolidáció és az államadósság csökkentése is megtörténjen. (György-Veress, 2016) A 2011-ben és 2012-ben elindított Széll Kálmán tervek célja pontosan az volt, hogy a szükséges strukturális reformok úgy legyenek végrehajtva, hogy az semmilyen távon ne okozza a

költségvetés és egyéb államháztartási mutatók romlását. A tervek fontos része volt a foglalkoztatottság növelése, a családbarát politika, a vállalati adóterhek csökkentése, a hatékonyabb állami működés elősegítése, az államadósság csökkentése és a költségvetés konszolidációja. (Palotai, 2021)

5.2 A gazdasági szuverenitás megteremtése

A gazdasági szuverenitás növelése és az ország pénzügyi sérülékenységének csökkentése érdekében a kormányzat olyan intézkedéseket hozott, amelyek a magyar társadalom minden rétegére kihatottak.

A költségvetési bevételek növelése érdekében a kormány a régió országai közül elsőként unortodox gazdaságpolitikai intézkedések mellett döntött. Ez magában foglalta a vállalati különadók kivetését bizonyos monopol és oligopol ágazatokban tevékenykedő nagyvállalatokra. Ezek a magyar piacokon tevékenykedő vállalatok egy része ráadásul nem exportorientált szektorokban (pl. közműszolgáltatások, bankszektor) tevékenykedett, így az itt megtermelt jövedelem és a kifizetett osztalék a tőketulajdonosokat gazdagította, kiáramlott a magyar gazdaságból, nem segítette az egyensúlyi problémák megoldását. (György, 2017)

Az iparági különadókkal érintett vállalkozások az alábbi körből kerültek ki: pénzügyi intézmények, biztosítók, kereskedelmi láncok, telekommunikációs cégek és energetikai vállalatok. A kiválasztott szektorok jellegétől függően az adómegállapítás történhetett az éves árbevétel, a profit vagy cégek eszközállománya alapján. Az intézkedés következtében már a 2010-es költségvetés egyensúlya is javult. 2010 és 2014 között éves szinten 1,5-2% GDP arányos többletbevételt jelentettek az ágazati különadók a költségvetésnek. Megállapítható tehát, hogy a költségvetési bevételek növelése igazságosabb köztelherviselés mentén valósult meg. 2012-ben a költségvetési hiány 2,3% lett, amely a legalacsonyabb érték Magyarországi uniós csatlakozása óta. Ennek következtében az Európai Bizottság 2013-ban megszüntette az országgal szemben 2004 óta folytatott túlzottdeficit eljárást. (Domonkos, 2022)

A költségvetési konszolidáció keretében valósult meg a társadalombiztosítási és a helyi önkormányzati rendszer finanszírozási szempontból történő zárttá tétele. Ez azt jelentette, hogy a társadalombiztosításra akkora kiadás fordítható amennyi bevétel keletkezik, illetve az önkormányzatok eladósodásának is korlátot szabtak. (György, 2017) A rendszerváltás óta történt legnagyobb strukturális reform keretében pedig megtörtént a magánnyugdíjpénztárak

államosítása is. Ez a 2011-es évben 1400 milliárd forinttal csökkentette az államadósságot és évente további 1,3%-kal segítette a GDP növekedését. (Domonkos, 2022)

Az ország pénzügyi sérülékenységet növelte a magas GDP arányos államadósság is. 2002 és 2010 között a magyar állam devizaadóssága nominális értékben megnégyszereződött, aránya pedig 25%-ról 49%-ra emelkedett. (György 2017) A GDP arányos államadósság mértéke a 2002-es kormányváltás idején a maastrichti konvergenciakritériumnak számító 60% alatt volt. Ez az érték 2011-re már 80,3%-ra nőtt. 2012-től kezdve ez az érték folyamatosan csökkent, amelyben szerepet játszott a költségvetési egyensúly helyreállítása és a GDP növekedése is. Az államadósság kedvezőtlen szerkezete, a nagymértékű külföldi devizában denominált és külföldi befektetők által megvásárolt államkötvények miatt a kormány elhatározta, hogy az államadósság finanszírozásában is belső forrásokra kell az országnak támaszkodnia, így növelni kell a magyarországi befektetők részesedését a magyar állam adósságállományában. (Domonkos, 2022) Ennek keretében megtörtént az államadósság csökkentése, a lakosság külföldi devizában denominált adósságának leépítése. Míg 2010-ben a magyar államadósság 49%-a volt külföldi devizában nyilvántartva addig ez 2015-re 30%-ra csökkent, így az ország kevésbé volt kiszolgáltatva a forint árfolyamváltozásának és a külföldi befektetők döntéseinek. (György-Veress, 2016) Fontos lépés volt az államadósság elleni küzdelemben, hogy a 2012. január 1-től hatályos új Alaptörvény előírta, hogy amíg a GDP arányos államadósság nem csökken 50% alá, addig csak olyan költségvetést fogadhat el a Parlament, amely minden évben az államadósság csökkentését irányozza elő. (Domonkos, 2022)

A háztartások eladósodottsága is növelte az ország pénzügyi sérülékenységet. Ennek leküzdésére a második Orbán-kormány számos intézkedést tett. Már a 2010-es év közepén egy jogszabálmódosítással gyakorlatilag megszüntetésre került a devizahitelezés Magyarországon, valamint később a devizahitelek számára lehetővé vált a devizahitelek kedvezményes árfolyamon való végtörlesztése. (Domonkos, 2022) Ezen különféle eszközökkel (végtörlesztés, árfolyamgát, forintosítás) megvalósult a lakosság devizahitel állományának folyamatos leépítése. Többek között ezeknek az intézkedéseknek, a növekvő exportteljesítménynek, a lakossági megtakarítások növekedésének köszönhetően az ország külső adósságállománya a GDP arányában a 2010-es 112,6%-ról 2016 végére 70% alá csökkent. (György, 2017)

A korábbi kormányokkal ellentétben az Orbán-kormányoknak célja volt a stratégiai iparágakban az állami és a hazai tulajdon növelése. Ezek közé az ágazatok közé tartozó

vállalatok voltak többek között a közműcégek vagy a pénzügyi intézmények. A közművégek reprivatizációjának köszönhetően az ország lakossága kevésbé volt kitett az energiaárak nemzetközi változásainak és lehetőség nyílt a közszolgáltatások árainak csökkentésére. Ebben az időszakban történt még meg a MOL részvényei egy részének állami visszavásárlása, valamint a fegyvergyártásban és gépjárműgyártásban is érdekelt Rába Holdingban is többségi tulajdont szerzett az állam. (Domonkos, 2022)

A 2002 és 2010 közötti időszakban Magyarország globális versenyképessége egyre romlott. A versenyképességi fordulat elérése érdekében a kormányzat a KKV szektor és a multinacionális nagyvállalatok érdekében is hozott olyan döntéseket, amelyek az ország nemzetközi versenyképességét növelték. A Növekedési Hitelprogram keretein belül több mint ezermilliárd forintos nagyságrendben jutottak a magyar vállalkozások kedvezményes hitelhez. A magyar exportteljesítmény növelése érdekében létrejöttek a magyar KKV szektor exportlehetőségeit bővítő nemzeti kereskedőházak. A kormány által a külföldi tulajdonú multinacionális vállalatokkal (pl. Suzuki, Coca-Cola) kötött stratégiai partneri megállapodások az exportra termelő iparágakban segítettek külföldi működtetőket az országba vonzani, valamint növelték a foglalkoztatottságot és az exportot. (Domonkos, 2022)

A Széll Kálmán tervek megvalósított intézkedései már rövidtávon is pozitív hatással voltak az ország makrogazdasági adataira. A GDP arányos költségvetési hiányt 2012-ben 1,56 százalékponttal sikerült csökkenteni, ami hozzájárult ahhoz, hogy Magyarország a 2004-es Európai Unióhoz való csatlakozása óta először teljesítse a maastrichti konvergenciakritériumok költségvetési hiányra vonatkozó előírását.

2. táblázat: A Széll Kálmán terv hatása a költségvetés egyensúlyára a 2012-es költségvetési törvény alapján		
Érintett terület	Milliárd Ft	A GDP %-ában
Foglalkoztatottság és munkaerőpiac	158	0,54
Nyugdíjrendszer	42	0,14
Közösségi közlekedés	26	0,09
Felsőoktatás	12	0,04
Egészségügy	83	0,29
Központi kormányzat és helyi önkormányzatok	44	0,15
Adósságcsökkentő Alap	90	0,3
Összesen	455	1,56

Forrás: Domonkos Endre (2022): An economic history of Hungary from 1867. Budapest, Pallas Athéné Könyvkiadó Kft. p. 186.

A költségvetési konszolidáció szükségessége miatt a kormány nem tehetette meg, hogy jelentős költségvetési forrásokkal segítse a vállalkozásokat. Emiatt a kényszerhelyzet miatt a Magyar Nemzeti Banknak kellett a kínálati oldalon belépnie és megoldást kínálni a hazai vállalkozások forráshiányára és a fennmaradásukat, növekedésüket veszélyeztető korábban felvett rossz hitelek által okozott problémákra. A Növekedési Hitelprogram (NHP) megjelenése előtt a magyar vállalkozások a vállalati hitelekhez való hozzáférés terén rosszabb helyzetben voltak, mint a többi régiós ország, helyzetük a súlyosan eladósodott és kedvezőtlen makrogazdasági helyzetben lévő Európai Unió déli tagországoihoz volt hasonló. 2013 elejére szinte teljesen befagyott a magyar kis- és középvállalkozások hitelezése. Az év folyamán elindított hitelezési program következtében már néhány hónap alatt pozitív változások következtek be a KKV szektor hitelezési helyzetében. A korábbi rossz kondíciójú hitelek kiváltása mellett megkezdődött az új kedvező kamatozású hitelek felvétele. A felvett hitelek jelentős részét a leginkább tőkehiányos kisvállalkozások és azokban a szektorokban lévő vállalkozások vették fel, ahol a forráshiány a legnagyobb volt. (Matolcsy, 2015)

A Növekedési Hitelprogram első szakasza számos kedvező eredményt hozott a vállalkozásoknak és a magyar gazdaság egészének is. Az NHP első szakaszában 410 milliárd forintnyi deviza- és forint hitel kiváltása történt meg kedvezőbb kamatozású hitellel. Ez segítette az érintett gazdasági szereplők és az egész vállalati szektor stabilitásának növekedését. Az újonnan felvett hitelek több mint fele a három olyan szektorban (feldolgozóipar, kereskedelem, ingatlan szektor) realizálódott, ahol a válság miatt a legnagyobb volt a hitelezés visszaesése. A hosszú lejáratú, fix kamatozású forint hitelek kiszámítható, elviselhető terhet jelentettek a vállalkozásoknak, megszűnt az árfolyamkockázat, erősödött a kis- és középvállalkozások pénzügyi helyzete. A program 0,5%-kal növelte a GDP-t és a meglévő munkahelyek megtartása mellett újakat is teremtett. Az NHP második szakasza már a növekedést segítette, itt az új hitelek aránya a teljes kihelyezett hitelállományon belül 97% volt, aminek 61%-a beruházási hitel volt. A kihelyezett hitelek harmada mikrovállalkozásokhoz került és a hitelek harmada 10 millió forint alatti volt. A program a magyar kis- és középvállalati réteg minden csoportjában, földrajzi és ágazati szempontból is szétterült. A program két szakasza 2014-ig 1%-kal járulhatott hozzá a GDP növekedéséhez. (Matolcsy, 2015) Szintén az MNB döntése volt az, hogy 2013-tól a jegybank nagymértékű alapkamatcsökkentésbe kezdett. Az alapkamat csökkentése kedvező hatást gyakorolt a betéti és hitelkamatokra, így az alacsonyabb kamatok kedvezőbb lehetőséget jelentettek a vállalkozások számára, kedvezően alakult a gazdaság teljesítménye, újra fellendült az ingatlanpiac és vele együtt az építőipar. (Lovas, 2015)

5.3 A munkaalapú társadalom kiépítése

Az elhibázott gazdaságpolitika és a túlságosan bőkezű szociális juttatások miatt a szociális ellátórendszer nem ösztönözte a foglalkoztatottság növekedését, az inaktív rétegek munkaerőpiacon való részvételét. A külföldi működőtőke bevonása érdekében adókedvezményekkel Magyarországra csábított vagy a privatizált magyar vállalatokat megvásárolt külföldi tulajdonú multinacionális vállalatok túlzott mértékű adó- és egyéb kedvezményei következtében a magyar vállalkozások adóterhe sokkal nagyobb volt, mint a külföldieké. Ez rontotta magyar KKV szektor versenyképességét, növekedési kilátásait, a szürke- és feketegazdaságba terelte azokat és nem segítette a foglalkoztatás növekedését sem. Abból a célból, hogy ezeket a problémákat orvosolni lehessen szükséges volt a magyar gazdaságot egy belső erőforrásokra támaszkodó munkaalapú gazdasággá változtatni. A munkaalapú gazdaság stratégiai céljai az aktivitás és a foglalkoztatottság növelése és az ország demográfiai állapotának javítása. (György-Veress, 2016)

A korengedményes nyugdíjazások nagy száma a korábbi évtizedekben jelentős terhet rótt mind az államra, mind az adófizető polgárokra. A rendszerváltás idején sokan éltek a nyugdíjba vonulás lehetőségével, így elkerülve a munkanélküliséget. A korengedményes nyugdíjasok növekvő száma miatt csökkent a járulékfizetők száma, így a megmaradt munkavállalókra és járulékfizetőre egyre több eltartott jutott. Ennek megoldása érdekében a kormánynak át kellett alakítania a nyugellátások rendszerét, át kellett tekinteni és szigorítani nyugdíjjogosultság feltételeit, követelményeit. A nyugdíjrendszer átalakítása következtében számos kedvezmény megszüntetésre került, a már megállapított ellátásokat korhatár előtti ellátásként fizették tovább, a nyugdíjkorhatárt pedig megemelték. (György, 2017)

Az előző évtizedek túlzottan bőkezű szociálpolitikája és a korengedményes nyugdíjak nagy aránya miatt a magyar foglalkoztatottsági adatok az Európai Unió 27 tagországá közt a legrosszabbak között voltak. Ezt a régóta jelenlévő problémát a kormány további döntésekkel orvosolta: az inaktív rétegek munkaerőpiacra való visszaterelésével a közmunkaprogram által, munkahelyvédelmi akcióterv meghirdetésével a munkahelyek megvédése érdekében, a munkaerőpiacot rugalmasabbá tevő új Munka Törvénykönyve elfogadtatásával a törvényhozással, az álláskereső járadék 9 hónapról 3 hónapra csökkentésével. Szintén ösztönzőleg hatott a munkavállalásra a munkát terhelő adók csökkentése és a családi adókedvezmény bevezetése. Előbbi esetében a korábbi progresszív jövedelemadózási rendszert felváltotta az egykulcsos személyi jövedelemadó a korábbiaknál alacsonyabb mértéke, utóbbi pedig csökkentette az adóalapot, így a befizetett adó mértékét. A foglalkoztatottság növelését

szintén elősegítette a társasági adó mértékének megváltoztatása, amelynek következtében csökkent a magyar KKV-k adóterhe. A kormány kifejezett célja volt a munkát terhelő adók csökkentése, így a foglalkoztatás növelése. A költségvetésből kiesett SZJA és társasági adó bevételeket a kormány a fogyasztást terhelő adók növelésével kívánta ellensúlyozni, így az általános forgalmi adó kulcsát 27%-ra emelte. (Domonkos, 2022)

Az egykulcsos személyi jövedelemadó mértéke 16% lett, majd ez később 15%-ra mérséklődött. Ez és a családi adókedvezmények átalakítása a GDP 2,5%-ának megfelelő összeget hagyott a háztartásoknál és segítette a középosztály megerősítését. Az elmaradó költségvetési bevételeket a kormány többek között a szektorális különadók kivetésével és a fogyasztást terhelő adók emelésével szedte be. Ennek köszönhetően mind a minimálbér, mind az átlagfizetés jelentősen nőtt a következő évek alatt. A minimálbér 2010 és 2014 között 73.500 forintról 101.500 forintra (KSH, 2023c) a bruttó átlagbér pedig ugyanezen időszak alatt 202.600 forintról 237.700 forintra nőtt. (Wolters Kluwer, 2023) A közmunkaprogram bevezetésével olyan inaktív rétegek munkához juttatását is segítette a kormány, amelyeknek egy része már generációk óta képtelen volt elhelyezkedni és a szociális ellátórendszer hibája miatt erre nem is volt rákényszerítve. A közmunkaprogram célja nem csupán annyi volt, hogy az inaktív rétegeknek és a munkájukat elveszített embereknek munkalehetőséget kínáljon, ugyanis a program nem alternatívája a tartós foglalkoztatottnak, hanem egy közbülső állomás a tartós munkanélküliség és a piaci alapú foglalkoztatás között. (György-Veress, 2016)

2010 és 2015 között 18%-kal, közel 4,2 millióra nőtt a személyi jövedelemadót fizetők száma, miközben 12%-kal csökkent az egy adófizetőre jutó befizetendő adó mértéke. A nyugellátások rendszerének felülvizsgálata következtében 2010 és 2016 között 49,8%-ra nőtt az 55-64 éves korosztály foglalkoztatottsági rátája a korábbi 30% körüli értékről. (György, 2017) Megállapítható, hogy úgy sikerült növelni a foglalkoztatottságot és az adóbevételeket az államnak, hogy ez nem járt együtt a vállalkozások és a munkavállalók terheinek növekedésével, sőt a terheik csökkenése valósult meg.

A második Orbán-kormány által hozott gazdaságszerkezeti reformok gazdasági fordulatot eredményeztek. Az exportteljesítmény és a folyó fizetési mérleg egyenlege már 2010-2011-ben elkezdett javulni és utóbbi már 2010-ben többlettel zárt a korábbi évek többmilliárd eurós hiányával összehasonlítva. 2013-ban a többlet pedig már 3,5 milliárd euró volt. (KSH 2023b). A termelő iparágakban történt kapacitásbővítés, a megnövekedett foglalkoztatás miatt keletkezett többletjövedelmek elfogyasztása, a kis- és középvállalkozások teljesítményének

növekedése miatt a gazdaság tartós növekedési pályára állt. (Domonkos, 2022) A magyar gazdaság növekedési ütemének erősségét jól mutatja, ha összehasonlítjuk a Visegrádi Együttműködés országainak, Szlovéniának és a három balti országnak a GDP növekedését: a 2013-as magyar GDP növekedés (1,8%) a harmadik legmagasabb, a 2014-es (4,2%) pedig a legmagasabb érték volt a vizsgált nyolc ország között. (Világbank, 2023c).

6. FELZÁRKÓZÁS

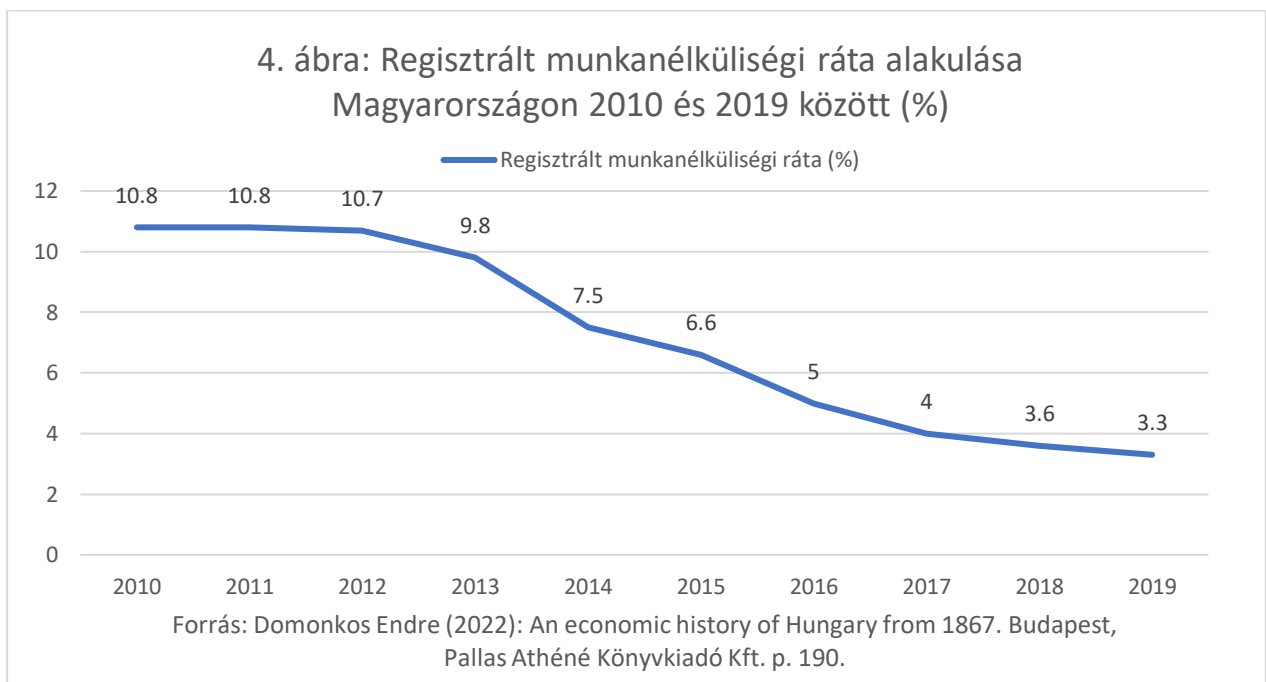
2014-ben az országgyűlési választás már egyfordulós rendszerben zajlott le. A kormányzó Fidesz-KDNP jobboldali pártszövetségre csökkent a leadott listás szavazatok aránya, a 2010-es 52,7%-ról 45%-ra. Az MSZP vezette baloldali-liberális pártszövetség (MSZP-Együtt-DK-PM-MLP) és a Jobbik növelni tudta szavazóinak a számát és arányát is (25,7 és 20,3%), míg az LMP épphogy elérte a Parlamentbe jutási küszöböt (5,4%). Az Országgyűlés létszámának 386 főről 199-re csökkentése miatt számszerűsítve minden párt veszített képviselői helyeket. A Fidesz-KDNP 133 képviselői mandátumot szerzett, így megőrizte kétharmados, alkotmányozó többségét. Az ellenzéki pártok között a baloldali-liberális blokk 38, a Jobbik 23, az LMP pedig 5 mandátumot szerzett. (Nemzeti Választási Iroda, 2014) A szakdolgozatomban vizsgált időszakban még egy országgyűlési választást tartottak. A 2018-as választások során a kormányzó pártkoalíciónak sikerült szavazati számát és arányát növelnie, illetve megtartania az alkotmányozó többségét. (Nemzeti Választási Iroda, 2018)

6.1 Gazdasági felzárkózás

A harmadik Orbán-kormány tovább folytatta mind a hazai kis- és középvállalkozások, mind a multinacionális vállalatok támogatását a versenyképesség, a foglalkoztatás és a magyar exportteljesítmény növelésének céljából. Következésképp a vállalkozások terheinek csökkentése érdekében 2017-ben egységes társasági adókulcs került bevezetésre, aminek a mértéke 9% lett. Míg 2010-ben Magyarországon egy átlagos méretű vállalkozás adóterhe 57,5% volt, addig ez 2016-ra 46,5%-ra, majd 2017-ben 43%-ra csökkent. (György, 2017) Az országok között a külföldi működőtőkékéért folyó versenyben a társasági adó csökkentése fontos lépés volt Magyarország versenyképességének növelése érdekében, hiszen a 9%-os adókulcs az egyik legalacsonyabb az Európai Unióban. Ez az intézkedés hozzájárul ahhoz, hogy a külföldi cégek vonzó befektetési lehetőségként tekintsenek Magyarországra. A vállalkozások adóterheinek csökkentése pedig hozzájárult a foglalkoztatottság növekedéséhez, valamint növelte a vállalkozások versenyképességét, befektetésre fordítható jövedelmét. A társasági adó csökkentésére azért is volt még lehetőség, mivel a gyors gazdasági növekedés, a munkaerőpiac

és a fogyasztás bővülése miatt költségvetési többletbevétel keletkezett, ami ellensúlyozni tudta a társasági adó csökkentése miatt kieső bevételeket. A költségvetési bevételek növelése és a feketegazdaság csökkentése irányába tett lépés volt még, hogy 2014 során bevezették az online pénztárgépeket, így növelve az ÁFA bevételeket. (Domonkos, 2022)

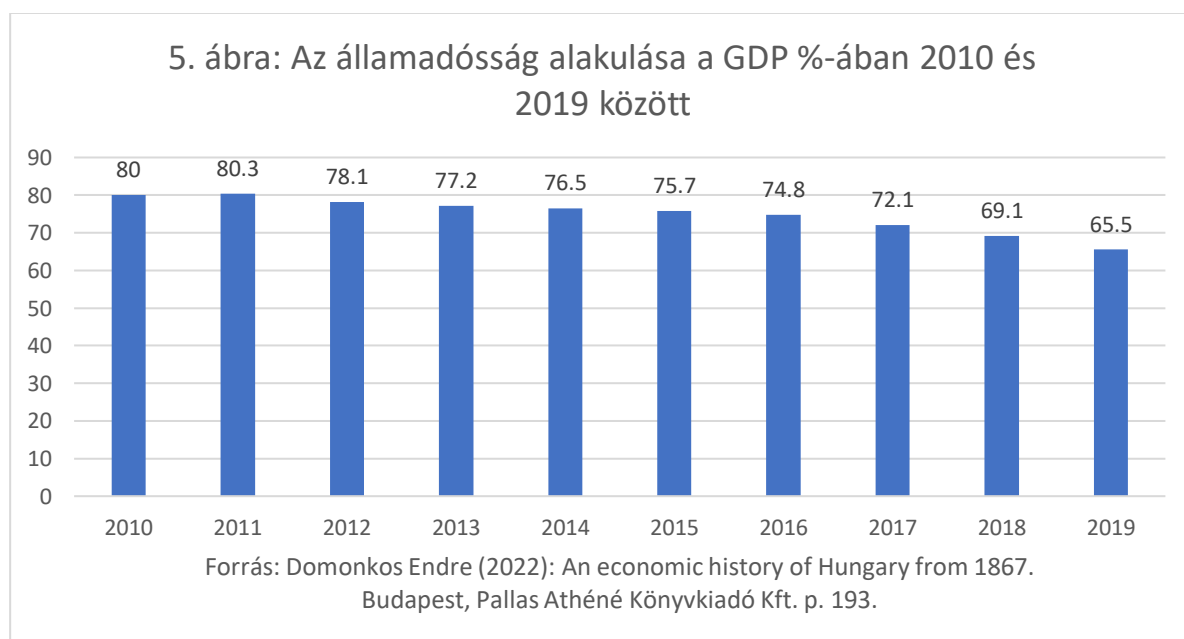
A kormány a gazdasági növekedést, a vállalkozások befektetéseinek elősegítését, a foglalkoztatás növelését célzó lépéseinek következtében a munkanélküliségi ráta 2010 és 2019 között jelentős mértékben csökkent, 10,8%-ról 3,3%-ra. Ez az adat az 5 legjobb között volt az európai uniós tagországok között. A 20-64 éves korcsoport foglalkoztatási rátája 15,4 százalékponttal növekedve elérte a 77,6%-ot, amely már jobb adatnak számított, mint a szlovák (75,6%) vagy a lengyel (72,3%) és megközelítette a cseh adatot (80,3%) is. (Domonkos, 2022). Az összes foglalkoztatott száma 2010 és 2017 között 690 ezer fővel nőtt, amellyel csökkent a lemaradásunk a másik három visegrádi országgal szemben. (György, 2017)

A gazdasági szuverenitás növelésének fontos eszköze volt az államadósság csökkentése és szerkezetének kedvezőbbé tétele. A szerkezeti reformok, a költségvetési bevételek növekedése, a költségvetési bevételek beszedésének hatékonyabb módjai, a gazdasági növekedés és a felelős fiskális politika következtében a GDP arányos államadósság 2012-től kezdve folyamatosan csökkent a 2011-es 80,3%-ról 2019-re 65,5%-ra. Az államadósság szerkezete is kedvezően változott. Míg 2011-ben még az államadósság 50%-a volt külföldi devizában denominálva, addig 2017-re ez az arány 20%-ra mérséklődött. Szintén teljesült az a cél is, hogy növeljék a lakosság részvételét az államadósság finanszírozásában. A cél elérése érdekében az

Államadósság Kezelő Központ olyan forintban kibocsátott állampapírok jegyzését tette lehetővé a lakossági befektetők számára, amelyek kamatai meghaladták a banki betétekre adott kamatokat. A pénzügyi függetlenség elérése szempontjából fontos volt még, hogy a kormány 2016-ban visszafizette a 2008-as válság következtében a szocialista-liberális kormányok által az IMF-től és az EU-tól felvett hitelt. (Domonkos, 2022) A költségvetési konszolidáció sikerességét pedig az mutatja, hogy amíg 2012 előtt a maastrichti konvergenciakritériumnak számító 3% alatti GDP arányos költségvetési hiányt csak egyszer tudta Magyarország elérni (2000-ben), addig 2017 a hatodik olyan év volt sorozatban, amikor ez az adat 3% alatt maradt. (György, 2017) Ezek az intézkedések és eredmények növelték Magyarország gazdasági szuverenitását és mozgásterét.

Míg a 2010-2014 közötti időszakban a magyar gazdaság növekedése a válságból való kilábalás következtében alacsony volt addig a 2014-ben bekövetkező növekedési fordulat után egy év kivételével 4-5% körül mozgott. A nagymértékű növekedést segítette a járműgyártásban megjelenő termelői kapacitásnövekedés, a magyar exportteljesítmény felfutása, a belső fogyasztás növekedése és az európai uniós források hatékony lehívása, felhasználása. (Domonkos, 2022) A szocialista-liberális kormányokkal ellentétben a gazdasági növekedést a magyar gazdaság valós teljesítménye biztosította, nem pedig az adósságállomány növekedése, a hitelből finanszírozott növekedés, hiszen 2011 és 2019 között végig csökkenő pályán volt az államadósság és alacsony volt a költségvetési hiány.

Az exportteljesítmény növelését fontos gazdasági célnak tekintő gazdaságpolitika sikeresnek bizonyult. A 2014 és 2019 közötti időszakban folyamatosan nőtt az országban előállított

termékek (árúk és szolgáltatások) külföldre értékesített értéke, a folyó fizetési mérleg pedig a 2019-es évet leszámítva végig pozitív volt. Míg a szocialista-liberális kormányzás 8 éve alatt végig negatív volt a folyó fizetési mérleg egyenlege, addig az második Orbán-kormány megalakulásától kezdve folyamatosan külkereskedelmi többlet keletkezett. (KSH, 2023b)

A 2014 és 2019 közötti időszakot mérsékelt infláció jellemezte. 2014 és 2016 között gyakorlatilag nem volt infláció, a fogyasztói árindex változása végig 0% körül volt. Az infláció 2017-től kezdett el emelkedni, de 2019-ig végig 2-3% körül mozgott, amely még bőven kezelhető mértékű és a Magyar Nemzeti Bank inflációs célkövetéses rendszerén belül volt. (Világbank, 2023d) Eközben a bruttó átlagkereset minden évben emelkedett. 2014-ről 2019-re több, mint 50%-kal, 237.700 forintról 367.800 forintra nőtt. (Wolters Kluwer, 2023). Megállapítható tehát, hogy ezalatt a 4 év alatt jelentős életszínvonal emelkedés történt a magyar társadalomban, hiszen nagyon alacsony fogyasztói árindex változás mellett nagymértékű bérnövekedés történt.

6.2 Szociális intézkedések, családtámogatás

A foglalkoztatás ösztönzésének elősegítése és a családok támogatásának érdekében a kormány családi adókedvezményeket vezetett be. A támogatás az adóalapot csökkentti, havonta több tízezer forint megtakarítást jelentve a családoknak. 2016 és 2019 között a kormány megduplázta a harmadik és a további gyermekek után járó adókedvezményeket. (Domonkos, 2022). Az adókedvezmény formájában igénybevehető támogatás ösztöni a munkavállalást, hiszen foglalkoztatási kötelezettséget ír elő, valamint támogatja a gyermekvállalást, hiszen több gyermek esetében nagyobb adókedvezmény vehető igénybe.

A családok és a munkavállalók támogatásának érdekében még további intézkedést is hoztak az Orbán-kormányok, illetve jelentős forrásokat különítettek el. A két legnagyobb összegű támogatás a családi otthonteremtési kedvezmény (CSOK) és a babaváró házaspárok kedvezményes hitele. Előbbi új ingatlan vásárlásához, építéséhez, valamint használt ingatlan vásárlásához vagy bővítéséhez igényelhető vissza nem térítendő támogatás és kedvezményes hitel házaspárok részére. A CSOK-ot kiegészítő falusi CSOK pedig már falusi ingatlanok felújítására is használható. A babaváró támogatás esetében pedig maximum 10 millió forint hitel igényelhető, amely már egy gyermek születése után kamatmentes hitellé változik. További gyermekek születése esetében pedig a még visszafizetett hitel egy részének vagy egészének elengedése történik meg. Mivel a legtöbb házaspár a babaváró támogatást is ingatlanvásárlásra fordítja, így ez a két támogatás az évek alatt több ezer fiatal pár számára segített önálló

ingatlanhoz jutni. A támogatások és kedvezmények igénybevételének feltételül szabott gyermekvállalási kötelezettségek pedig azt a célt szolgálják, hogy Magyarországon megtörténjen a demográfiai fordulat és több gyermek szülessen, mint a korábbi években. Szintén kedvező hatással van a falusi CSOK az elnéptelenedő falvakra, hiszen az intézkedés következtében számos ilyen faluban nőtt a lakosság vagy legalább lassult az elvándorlás. (Magyar Nemzet, 2022)

Az ingatlanhoz jutás megkönnyítése mellett a kormány támogatta még a nagycsaládosok új autóhoz való jutását, a munkáltatók részére eltörölte a 25 év alatti munkavállalók személyi jövedelemadó fizetési kötelezettségét, ingyenes tankönyveket biztosított az iskolában tanulóknak, valamint növelte a különböző gyermekgondozási ellátások, támogatások körét. (Magyar Nemzet, 2022) A kormány a munkaalapú társadalom víziójával összhangban hozott célzott intézkedéseket a magyar polgárok és családok megsegítése céljából. A cél nem az improduktív, feltétel nélküli támogatások minél szélesebb személyi körnek való eljuttatása volt, hanem az, hogy olyanok kapják meg a szükséges támogatásokat, akiknek arra szükségük van és a feltételül szabott követelményeket teljesíteni tudják. Míg a korábbi kormányok alatt a szociálpolitika nem hatott ösztönzőleg a támogatottakra, hanem épp ellenkezőleg, konzerválta a szociálisan rászoruló státusukat, addig az Orbán-kormányok szociálpolitikája (ideértve részben a közmunkaprogramot is) amellet, hogy támogatást adott, cserébe elvárást is támasztott. Ennek volt gazdasági haszna is, hiszen például az adókedvezmények formájában igénybevehető támogatások, a fiatalok SZJA mentessége serkentették a munkavállalási kedvet, az ingatlanvásárlás segítése pedig az építőipar teljesítményét is növelte. Emellett pedig egyfajta pedagógiai célt is szolgált a feltételeket támasztó szociálpolitika, mivel egy olyan polgári attitűdöt közvetített az állampolgárok felé, hogy számíthatnak az állam segítségére, de ezért cserébe nekik is erőfeszítéseket kell tenniük.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

A szocialista-liberális kormányzás nyolc évét és a konzervatív jobboldali Orbán-kormányok 2010 és 2020 közötti kormányzását összehasonlítva megállapítható, hogy a politikai spektrum két különböző oldalán elhelyezkedő pártkoalíciók teljesen különböző ideológia mentén, teljesen eltérő gazdaságpolitikai elképzelésekkel kezdték el és folytatták kormányzásukat, így az általuk elért eredmények is különbözőek lettek. 2002 tavaszán a magyar gazdaság kedvező helyzetben volt, a legtöbb makrogazdasági mutató jobb volt, mint a régiós versenytársainké. A gazdaság tartós növekedési pályán volt, csökkent az államadósság, nőtt a foglalkoztatottság. Az

1999-es NATO-hoz való csatlakozás után a 2004-es EU csatlakozás is jó ütemben haladt, így joggal bízott abban, mind a magyar társadalom, mind a nemzetközi közvélemény és a gazdasági szereplők, hogy a gazdasági átalakulás következtében számos nehéz évet okozó 1990-es évtized után a XXI. század első évtizede Magyarország és magyar gazdaság az Európai Unió magországaikhoz való felzárkózásáról fog szólni.

A 2002-es országgyűlési választást megnyerő szocialista-liberális pártkoalíció gazdasági ügyekben való kormányzása nagymértékben eltért az első Orbán-kormányétól. A gazdaságpolitika szó használata itt nem is helyénvaló, hiszen a 2002 és 2010 közötti időszakban gyakorlatilag nem volt egységes, koherens gazdaságpolitikai elképzelése a kormányoknak, sokkal inkább volt jellemző rövidtávú, politikai haszonszerzés érdekében hozott döntések összefüggéstelen láncolata. A 2002-es kormányváltás után a Medgyessy Péter, majd Gyurcsány Ferenc vezette kormányok olyan jóléti programokat hajtottak végre, amelyeknek a költségvetési fedezete nem volt meg, illetve nem hajtották végre azokat a szerkezeti reformokat, amelyeket a szomszéd országok megtettek és amelyek megkövetelték volna, hogy a magyar gazdaság tartós növekedési pályán maradjon és megőrizze versenyképességét. A túlságosan laza fiskális politika következtében a költségvetés egyensúlyi helyzete megingott, nőtt az államadósság. A kormányzat a gazdasági problémákat nem megoldani akarta, hanem sokkal inkább a szőnyeg alá akarta söpörni. Ezt a célt szolgálták a költségvetési tételek „kreatív” elszámolása, az állam, a háztartások és a vállalkozások eladósodása, eladósodásának támogatása, valamint a kifinomult kormányzati kommunikációs technikák.

Amikor már tarthatatlanná vált a költségvetés helyzete a kormány kénytelen volt gazdasági megszorító intézkedéseket hozni. Ezek az intézkedések azonban nagyrészt a költségvetés bevételi oldalára összpontosítottak, a költségvetés helyzetét leginkább különböző adó- és járulékemelésekkel kívánta egyensúlyi helyzetbe hozni, az állam a saját kiadásain nem spórolt. A döntések negatív következményeit a társadalom széles rétegei viselték. Ennek következményeképp csökkent a vállalkozások, a munkavállalók, a családok jövedelme, ami hozzájárult a magyar gazdasági növekedés ütemének lassulásához, az életszínvonal csökkenéséhez és a munkanélküliség növekedéséhez.

Az egyre romló makrogazdasági mutatókkal rendelkező Magyarországot 2008-ban sújtó gazdasági világválság tovább súlyosbította az ország problémáit. A nemzetközi hitelezők segítségével ugyan sikerült elkerülni a fizetési képtelenséget, de a pénzügyi mentőcsomagért cserébe elfogadott megszorítások tovább növelték a társadalom és a gazdasági

szereplők megpróbáltatásait. A szocialista-liberális kormányzás nyolc évének végére Magyarország jelentős gazdasági és versenyképességi hátrányba került a régiós versenytársaihoz képest. A 2002 és 2010 közötti korszakot a magas költségvetési hiány, az államadósság növekedése, a gazdasági növekedés ütemének lassulása, majd gazdasági visszaesés, az állami tulajdon kiárusítása, a lakosság és a vállalati szféra eladósodása és a foglalkoztatási helyzet romlása jellemezte.

A 2010-ben kétharmados többséggel kormányra kerülő és azt azóta – egy rövid időszakot leszámítva – megtartó Fidesz-KDNP jobboldali pártkoalíció előtt tehát nehéz feladat állt. Úgy kellett végrehajtani egy alapvető gazdasági fordulatot, hogy közben egyensúlyban kellett tartani a költségvetést és csökkenteni az államadósságot. A 2010 utáni időszakra a kormányzat két olyan fő célt jelölt meg, amelyek élesen szemben álltak a 2002-2010 közötti kormányok tevékenységével. Ezek a gazdasági szuverenitás elérése és a munkaalapú társadalom kiépítése voltak.

Magyarország gazdasági szuverenitásának megteremtése érdekében csökkenteni kellett az ország pénzügyi sebezhetőségét, külgazdasági sérülékenységét. Ennek érdekében konszolidálni kellett a költségvetés helyzetet, csökkenő pályára kellett állítani az államadósságot, stratégiai fontosságú iparágakban növelni kellett a hazai és az állami tulajdont, vissza kellett fizetni minél hamarabb az IMF-EU-Világbank csoporttól kapott hitelt, csökkenteni a lakossági és vállalati adósságállományt, valamint támogatni kellett a vállalkozásokat és növelni a magyar exportteljesítményt. A munkaalapú társadalom kiépítése pedig azt a célt szolgálta, hogy az előző évtizeddel ellentétben a magyar gazdaság növekedésének az alapja és motorja ne az eladósodás, hanem a vállalkozások és az egyének valós teljesítménye legyen. Erre a célra összpontosítva az Orbán-kormányok csökkentették a munkáltatókat és munkavállalókat terhelő közterheket, így növelve a vállalkozások versenyképességét és vonzóvá téve a munkavállalást. A magyar KKV-szektor és az exportra termelő multinacionális vállalatok támogatása következtében nőtt azok teljesítménye, amelynek köszönhetően nőtt beruházásaik nagysága és növelni tudták a foglalkoztatottságot is. Szintén a munkaalapú társadalom koncepciójába tartozott, hogy a korábbi évek, évtizedek során a munkaerőpiacról kiszorult rétegek számára a segélyezés helyett a kormány létrehozta a közmunkaprogramot. Ennek keretében több százezer ember került be a munka világába és látott el a köz számára hasznos feladatot szemben a korábbi évtizedek gyakorlatával, ahol nem is volt cél ezeknek a rétegeknek a munkaerőpiacra való integrálására, csupán a megélhetéshez szükséges segélyeket folyósították számukra mindenfajta elvárás és segítség nélkül.

A gazdasági intézkedések és a szerkezeti reformok már rövidtávon is pozitív következményekkel jártak. A költségvetési egyensúly helyreállt, az államadósság csökkenő pályára állt, nőtt a foglalkoztatottak száma. A gazdasági növekedés a 2014 utáni időszakban lendült fel, ekkor már 4% fölött volt az éves GDP növekedés. Ugyanebben az időszakban az infláció alacsony volt, a bérek pedig folyamatosan nőttek, így jelentős életszínvonal emelkedés történt 2010 és 2019 között. A családok és a munkavállalás támogatása mindig is a jobboldali kormányok fókuszában volt, de a gazdaság jó teljesítménye megengedte, hogy a kormányzat bőkezű juttatásokat adjon ezeknek a csoportoknak. A bevezetett családtámogatások és munkavállalást ösztönző intézkedések szintén összhangban voltak azzal az elvvel, hogy a juttatásokért cserébe bizonyos feltételeket kellett teljesítenie az igénylőknek, így elérve azt, hogy a támogatások ne csak az egyén és a család, hanem az állam és az állampolgárság szintjén is hasznosuljanak.

Megállapítható, hogy a 2010 óta hatalmon lévő jobboldali, konzervatív kormányok vizsgált szűk egy évtizedes teljesítménye élesen eltér a szocialista-liberális kormányoktól. Míg utóbbiak esetében Magyarország gazdasági teljesítménye elmaradt régiós versenytársaitól, pénzügyi sérülékenysége nőtt, addig 2010 óta az ország visszanyerte gazdasági szuverenitását. Amíg 2002 és 2010 között nőtt a munkanélküliség, a vállalkozások egyre több teherrel szembesültek és el is adósdottak, addig 2010-től több százezer új munkahely létesült, a vállalkozások és a munkavállalók terhei pedig csökkentek. A 2010-ben bekövetkezett gazdaságstratégiai fordulat óta a magyar gazdaság egy olyan fenntartható fejlődési pályán indult el, amelynek köszönhetően minden valószínűség szerint felzárkózhat az Európai Unió gazdaságilag fejlettebb tagországoihoz.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK:

Baranyay László (2010): Gazdaság és gazdaságpolitika. In: G. Fodor Gábor, Kern Tamás (felelős szerk.): Hazárdjáték – A szocialista-liberális kormányzás nyolc éve. Budapest, Századvég Kiadó, p. 81-104.

Bod Péter Ákos (2011): Elpolitizált gazdaság – Magyarország 2002 és 2010 között. Budapest, Magyar Szemle Alapítvány

Csaba László (2018): Válság, gazdaság, világ- Adalék Közép-Európa három évtizedes gazdaságtörténetéhez. Budapest, Éghajlat Könyvkiadó

Domonkos Endre (2022): An economic history of Hungary from 1867. Budapest, Pallas Athéné Könyvkiadó Kft.

Gulyás László (2011): A modern magyar gazdaság története – Széchenytől a Széchenyi tervig. Szeged, JATEPress

György László (2017): Egyensúlyteremtés – A gazdaságpolitika missziója. Budapest, Századvég Kiadó

György László – Veress József (2016): 2010 utáni magyar gazdaságpolitikai modell. Pénzügyi Szemle 2016/3 p. 367-388.

Kitta Gergely (2010): Gazdaság és gazdaságpolitika. In: G. Fodor Gábor, Kern Tamás (felelős szerk.): Hazárdjáték – A szocialista-liberális kormányzás nyolc éve. Budapest, Századvég Kiadó, p. 53-80.

Lovas István (2015): Unortodox különcök. Budapest, Kairosz Kiadó

Matolcsy György (2008): Éllovasból sereghajtó – Elveszett évek krónikája. Budapest, Éghajlat Könyvkiadó

Matolcsy György (2015): Egyensúly és növekedés. Budapest, Kairosz Kiadó

Mihályi Péter (2013): A magyar gazdaság útja az adósságválságba 1945-2013. Budapest, Corvina Kiadó Kft.

Romsics Ignác (2010): A harmadik magyar köztársaság 1989-2009. Budapest, Kossuth Kiadó

Újságcikk, internetes forrás:

Magyar Nemzet (2022): Az Orbán-kormány intézkedései – Fókuszban a családtámogatások.

<https://magyarnemzet.hu/gazdasag/2022/03/az-orban-kormany-intezkedesei-fokuszban-a-csaladtamogatások>

Letöltve: 2023. április 25.

Palotai Dániel (2021): Tíz éves a Széll Kálmán terv – Palotai Dániel írása

<https://novekedes.hu/mag/tiz-eves-a-szell-kalman-terv-palotai-daniel-irasa>

Letöltve: 2023. április 21.

Pethő András (2009): Így tették lejtőre Magyarországot I. rész - Az ígéretözön és előzményei.

<https://www.origo.hu/itthon/20090717-igy-tettek-lejtore-magyarorszagot-i-resz-a-szaznapos-program.html>

Letöltve: 2023. április 3.

Wolters Kluwer (2023): Adattár – bruttó, nettó átlagkeresetek, kereseti indexek.

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=00000003.min&txtreferer=A0300080.TV>

Letöltve: 2023. április 27.

Videó:

Új Egyenlőség (2019): A Medgyessy-kormány gazdaságpolitikája.

<https://www.youtube.com/watch?v=73Ivz4cS14A>

Letöltve: 2023. április 3.

Kiadvány:

KSH (2010): Magyarország 1989-2009 – A változások tükrében. 2010, Budapest.

Adatbázisból vett táblázat, statisztika:

Belügyminisztérium (2002): Országgyűlési képviselők választása 2002.

<https://static.valasztas.hu/parval2002/index.htm>

Letöltve: 2023. március 20.

KSH (2023a): A fogyasztóiár-index fogyasztási főcsoportok szerint, a nyugdíjas fogyasztóiár-index és a maginfláció.

https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0002.html

Letöltve: 2023. március 25.

KSH (2023b): Magyarország fizetési mérlege.

https://www.ksh.hu/stadat_files/kkr/hu/kkr0032.html

Letöltve: 2023. március 26.

KSH (2023c): Minimálbér, közfoglalkoztatotti bérminimum, garantált bérminimum

https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0069.html

Letöltve: 2023. április 23.

Nemzeti Választási Iroda (2014): Országgyűlési képviselők választása 2014. április 6.

<https://static.valasztas.hu/dyn/pv14/szavossz/hu/eredind.html>

Letöltve: 2023. április 24.

Nemzeti Választási Iroda (2018): Országgyűlési képviselők választása 2018.

<https://www.valasztas.hu/ogy2018>

Letöltve: 2023. április 24.

OECD (2023a): General government deficit, Total, % of GDP.

<https://data.oecd.org/gga/general-government-deficit.htm#indicator-chart>

Letöltve: 2023. március 23.

OECD (2023b): General government debt, Total, % of GDP.

<https://data.oecd.org/gga/general-government-debt.htm#indicator-chart>

Letöltve: 2023. március 24.

Országos Választási Iroda (2006): 2006 Országgyűlési választások.

https://static.valasztas.hu/parval2006/main_hu.html

Letöltve: 2023. március 29.

Országos Választási Iroda (2010): 2010. évi Országgyűlési Képviselő Választás

<https://static.valasztas.hu/dyn/pv10/outroot/vdin2/hu/eredind.htm>

Letöltve: 2023. április 7.

Világbank (2023a): Central government debt, total (% of GDP) – Hungary

<https://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS?end=2002&locations=HU&start=1999>

Letöltve: 2023. március 25.

Világbank (2023b): GDP growth (annual %) – Hungary, Czechia, Poland, Slovak Republic, Estonia, Lithuania, Latvia, Slovenia.

https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2004&locations=HU-CZ-PL-SK-EE-LT-LV-SI&most_recent_value_desc=false&start=1998

Letöltve: 2023. március 21.

Világbank (2023c): GDP growth (annual %) – Hungary, Czechia, Poland, Slovak Republic, Estonia, Lithuania, Latvia, Slovenia

https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2015&locations=HU-CZ-PL-SK-EE-LT-LV-SI&most_recent_value_desc=false&start=2012

Letöltve: 2023. április 9.

Világbank (2023d): Inflation, consumer prices (annual %) – Hungary

<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?end=2019&locations=HU&start=2014>

Letöltve: 2023. április 26.